

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آمین دادرسی کیفری

مبحث قرارهای مرحله تحقیقات مقدماتی

تدوین

ناصر باقری زرین قباوی

تعریف قرار

• قرار تصمیمی قضایی است که از سوی مقامات قضایی صالح در طول تحقیقات مقدماتی و در مقام انجام دادن تحقیق و در موارد استثنایی در جریان محاکمه و رسیدگی دادگاه صادر می‌شود.^۱

• انواع: ۱. قرارهای تمهیدی (اعدادی - مقدماتی)
۲. قرارهای نهایی

۱. تعریف قرارهای تمهیدی

• قرارهای تمهیدی به آن دسته از قرارهایی اطلاق می‌شود که پرونده را جهت اتخاذ تصمیم نهایی مبنی بر اسال پرونده به دادگاه جهت رسیدگی یا متوقف ساختن جریان آن آماده می‌کند.^۲

۲. تعریف قرارهای نهایی

• قرارهای نهایی قرارهایی هستند که محتوای آنها اظهار نظر در مورد اتهام متهم و دلایل آن و لزوم یا عدم لزوم ارسال پرونده به دادگاه جهت محاکمه متهم است.^۳

• بنابر نظر دکتر آخوندی قرار نهایی قرار است که از پایان تحقیقات مقدماتی خبر می‌دهد. ایشان فقط قرارهای موقوفی تعقیب، قرار منع تعقیب و قرار مجرمیت را قرار نهایی می‌دانند.

• قرارهای اعدادی

- قرار معاینه محل و تحقیقات محلی
- قرار استماع شهادت شهود
- قرار اناطه کیفری
- قرار تأمین خواسته
- قرار نیابت قضایی
- قرار ارجاع به کارشناس
- قرار تأمین کیفری

تست: در امور کیفری کدام یک از قرارهای زیر در زمره قرارهای اعدادی محسوب می‌شود؟ (سراسری - ۸۵)

۱) مجرمیت ۲) منع تعقیب ۳) موقوفی تعقیب ۴) قرار اناطه

✓ پاسخ: گزینه «۴» صحیح است.

* نکته: معیار تفکیک قرارهای اعدادی از قرارهای نهایی فراغ مرجع تحقیق یا قاضی دادگاه از رسیدگی است. اگر صدور قرار موجب فراغ شود قرار نهایی است، در غیر این صورت قرار اعدادی است.

۱- آشوری- جلد ۲- ص ۵۵

۲- همان- ص ۱۹۵

۳- خالقی- همان- ص ۱۸۵

قرارهای اعدادی یا تمهیدی

• اکثر قرارهای تمهیدی در خلال مباحث مطرح شده به طور مشروح توضیح داده شده‌اند. در این بخش، از میان قرارهای تمهیدی به بررسی قرار تأمین کیفری می‌پردازیم.

قرار تأمین کیفری

• **تعریف قرار تأمین:** قرار تأمین کیفری به قرارهایی اطلاق می‌شود که مقام قضایی پس از تفهیم اتهام به متهم به منظور دسترسی به وی و جلوگیری از فرار یا پنهان شدن یا تبانی وی با دیگری و تضمین جبران حقوق زیان‌دیده از جرم صادر می‌کند.

خصوصیات قرارهای تأمین کیفری

۱. **حصری بودن قرارهای تأمین:** قرارهای تأمین کیفری در قانون به صورت حصری احصاء شده است و مقام قضایی نمی‌تواند غیر از آنچه در قانون پیش‌بینی شده است، تأمین دیگری از متهم بگیرد.

۲. **مانعه‌الجمع بودن تأمین:** قرارهایی تأمین مذکور در ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک (در بحث بعدی خواهد آمد) مانعه‌الجمع هستند و مقام قضایی فقط می‌تواند یکی از آنها را در خصوص متهم صادر کند.

• قرار عدم خروج متهم از کشور با هریک از قرارهای مندرج در ماده ۱۳۲ قابل جمع است.

۳. **صدور قرار تأمین فرع بر تفهیم اتهام است:** پس از تفهیم اتهام به متهم و در صورت وجود دلایل کافی، مرجع قضایی مکلف است درباره متهم با توجه به نوع و اهمیت جرم قرار تأمین کیفری صادر نماید و آزاد کردن بلائید متهم خلاف مقررات قانونی است.

۴. **صدور قرار تأمین یک تکلیف است:** قاضی باید پس از تفهیم اتهام مبادرت به صدور قرار تأمین کیفری نماید، مگر اینکه مقام قضایی تشخیص دهد که اتهامی متوجه شخص نمی‌باشد و نیازی به حضور وی نزد مقام قضایی نیست که در این صورت اصولاً نیازی به اخذ تأمین نیست.

۵. **امکان تخفیف یا تبدیل تأمین:** تا زمانی که شروع به اجرای حکم نشده است امکان اخذ و تبدیل تأمین وجود دارد خواه پرونده در دادسرا باشد یا دادگاه، اما به محض شروع به اجرای حکم، تأمین ملغی می‌شود و دیگر موردی برای تبدیل تأمین یا اخذ تأمین وجود ندارد.

• مطابق ماده ۱۸۲ ق.آ.د.ک هرگاه متهم از دادگاه بدوی یا تجدیدنظر تقاضای تخفیف یا تبدیل تأمین کند دادگاه به درخواست وی رسیدگی و قرار مقتضی صادر می‌نماید. قرار دادگاه در این مورد قطعی است. مطرح بودن پرونده در دیوان عالی کشور مانع از آن نخواهد بود که دادگاه نسبت به این تقاضا رسیدگی نماید.

• دادستان نیز می‌تواند تقاضای تشدید یا تخفیف قرار تأمین از دادگاه را نماید.

۶. **لزوم تناسب تأمین:** تأمین باید با اهمیت جرم و شدت مجازات و دلایل و اسباب اتهام و احتمال فرار متهم و از بین رفتن آثار جرم و سابقه متهم و وضعیت مزاج و سن و حیثیت او متناسب باشد. تناسب تأمین باید ابتدائی و استدامی است. مرجع رسیدگی برای اینکه بتواند تناسب تأمین را حفظ کند از دو روش استفاده می‌کند:

روش اول) تخفیف تأمین: منظور از تخفیف تأمین این است که مقام قضایی پس از صدور قرار تأمین، به علت تغییر وضعیت پرونده و پیش آمد جهات مخففه قرار صادره را تخفیف دهد تا نوع و میزان تأمین با اوضاع و احوال جدید متناسب گردد.

روش دوم) تشدید تأمین: منظور از تشدید تأمین این است که قرار صادره در مورد متهم فک و به یک قرار شدیدتر تبدیل گردد.

۷. **حضور بودن تأمین:** صدور قرار تأمین، فرع بر حضور متهم نزد مرجع تحقیق و تفهیم اتهام به او است. بنابراین نمی توان در مورد متهمی که متواری است یا کسی که هنوز احضار یا جلب نشده، قرار تأمین صادر کرد.

۸. **صدور قرار تأمین منحصراً در اختیار مرجع قضایی است:** بنابراین ضابطان دادگستری به صراحت ماده ۱۹ ق.آ.د.ک حق اخذ تأمین از متهم را ندارند.

• اداره حقوقی قوه قضاییه طی نظریه مشورتی اعلام کرد: «قضات اجرای احکام ماذون به اخذ تأمین نیستند. در مواردی که محکومی تأمین نداشته باشد در صورت لزوم باید پرونده را جهت اتخاذ تصمیم به دادگاه صادرکننده حکم برسانند. (ن.م.ش ۷/۱۶۳۴-۱۳۷۸/۳/۲۰ ا.ج.ق.ق.)»

تست: کدام یک از تأمین های کیفری زیر را می توان به صورت غیابی صادر کرد؟

۱) قرار کفالت ۲) قرار وثیقه ۳) قرار عدم خروج از کشور ۴) قرار التزام به حضور
 پاسخ: گزینه «۴» صحیح است.

***نکته:** صدور قرار عدم خروج از کشور منوط به حضور متهم نزد مرجع قضایی نیست؛ زیرا اصولاً هدف از اجرای این قرار فراهم ساختن زمینه جلب متهم است و نمی توان صدور آنها منوط به جلب قبلی متهم و حضور او نزد مرجع تحقیق دانست.^۱

جهات اخذ تأمین

• مطابق صدر ماده ۱۳۲ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب جهات قانونی صدور قرار تأمین کیفری عبارتند از:

۱. دسترسی به متهم
۲. حضور به موقع متهم در موارد لزوم نزد مقام قضایی
۳. جلوگیری از فرار یا پنهان شدن متهم
۴. جلوگیری از تبانی متهم با دیگران

اقسام قرارهای تأمین کیفری

• انواع تأمین کیفری در ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک به صورت حصری بیان شده است:
مطابق ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک به منظور دسترسی به متهم و حضور به موقع وی، در موارد لزوم و جلوگیری از فرار یا پنهان داشتن یا تبانی با دیگری، قاضی مکلف است پس از تفهیم اتهام به وی یکی از قرارهای تأمین کیفری زیر را صادر نماید:

۱. التزام به حضور با قول شرف
۲. التزام به حضور با تعیین وجه التزام تا ختم محاکمه و اجرای حکم و در صورت استنکاف تبدیل به وجه الكفاله.
۳. اخذ کفیل با وجه الكفاله.
۴. اخذ وثیقه اعم از وجه نقد یا ضمانت نامه بانکی یا مال منتقول و غیر منتقول
۵. بازداشت موقت با رعایت شرایط مقرر در این قانون

تست: تعداد قرارهای تأمین کیفری که قاضی مکلف است پس از تفهیم اتهام به متهم یکی از آنها را صادر کند، چند نوع می- باشد؟

(وکالت - ۷۹)

۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) پنج

✓ پاسخ: گزینه «۴» صحیح است.

*نکته: علاوه بر پنج مورد تأمین مذکور در ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک مقام قضایی می تواند قرار عدم خروج متهم از کشور را نیز به صورت مستقل یا همراه با یکی از قرارهای تأمین مذکور صادر کند.

۱. قرار التزام به حضور با قول شرف

• قرار التزام به حضور با قول شرف سبک ترین و کم اهمیت ترین و در عین حال کم استفاده ترین نوع قرارهای تأمین کیفری است. در این نوع تأمین، متهم آبرو و شرف و حیثیت خود را در گروی مقام قضایی می گذارد و متعهد می شود که در صورت احضار از سوی مقام قضایی نزد وی حاضر شود. این قرار ضمانت اجرای خاصی ندارد و صرفاً یک نوع تعهد اخلاقی است و ضمانت اجرای آن نیز مذمت و نکوهش اخلاقی است.

طرح یک سؤال: پس از صدور قرار التزام با قول شرف در صورت عدم قبول التزام به حضور از سوی متهم تکلیف مقام قضایی چیست؟

□ پاسخ: به نظر می رسد که در این حالت، می توان با وحدت ملاک حکم قسمت اخیر بند ۲ ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک قرار مزبور را به نوع دوم یعنی قرار التزام به حضور با تعیین وجه التزام تبدیل نمود.^۱

۲. قرار التزام به حضور با تعیین وجه التزام

• تعریف: قرار است که به موجب آن متهم در برابر مقام قضایی متعهد می شود که در زمان و مکانی که تعیین خواهد شد حضور یابد و در صورت عدم حضور مبلغ معینی را به صندوق دادگستری پرداخت نماید. اگر متهم حاضر به دادن چنین تعهدی نشود، به صراحت قسمت اخیر بند ۲ ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک قرار التزام با تعیین وجه التزام به قرار کفالت تبدیل می شود.

• ضمانت اجرای قرار: ضمانت اجرای این قرار وصول وجه التزام از متهم است.

• مطابق ماده ۱۴۰ ق.آ.د.ک: «هرگاه متهمی که التزام . . . داده در مواقعی که حضور او لازم بوده عذر موجه حاضر نشود، وجه التزام به دستور رئیس حوزه قضایی [در حال حاضر دادستان] از متهم . . . اخذ خواهد شد.

• برای وصول وجه التزام شرایط زیر باید محقق باشد:

۱. متهم احضار شود.

۲. احضار متهم ضرورت داشته باشد.

۳. احضاریه به متهم ابلاغ (قانونی - واقعی) شود.

۴. متهم در وقت تعیین شده حضور نیابد.

۵. برای عدم حضور عذر موجهی اعلام نکرده باشد.

تست: در صورت عدم التزام متهم به حضور

- ۱) قرار کفالت صادر می‌شود. ۲) قرار وثیقه صادر می‌شود.
۳) متهم بازداشت می‌شود. ۴) متهم آزاد می‌شود.
پاسخ: گزینه « ۱ » صحیح است.

نکات:

۱. در حوزه هایی که دادسرا تشکیل شده است صدور دستور اخذ وجه التزام از وظایف دادستان است.
۲. حاکم دادگاه تحت هیچ شرایطی مجاز به صدور دستور اخذ یا ضبط تأمین نیست و فقط در صورت اجتماع شرایط یاد شده باید مراتب را به دادستان اطلاع دهد.

۳. قرار کفالت

- کفالت عقدی است که به موجب آن شخص ثالثی که کفیل نامیده می‌شود حضور مورد نیاز متهم (مکفول) را نزد مقامات قضایی (مکفول له) تا پایان رسیدگی و صدور و اجرای حکم در ازای مبلغ معینی (وجه الکفاله) تعهد می‌کند.^۱
 - تفاوت قرار کفالت با قرار وجه التزام در این است که در قرار وجه التزام خود متهم متعهد می‌شود تا هر وقت مقام قضایی او را احضار کند حاضر شود و در صورت تخلف وجه التزام را بپردازد اما در قرار کفالت فرد دیگری ضامن می‌شود که در موقع احضار اگر متهم حضور نیافت او را حاضر نماید و در غیر این صورت وجه الکفاله را بپردازد.
 - برخلاف وثیقه یا التزام به حضور که فقط یک نفر (متهم) در برابر مرجع قضایی ملتزم می‌شود، در قرار کفالت دو نفر در برابر مرجع قضایی ملتزم می‌شوند.
 ۱. متهم ← ملتزم می‌شود در مواقع احضار، نزد مقام قضایی حاضر شود.
 ۲. کفیل ← ملتزم می‌شود متهم را در صورت عدم حضور، حاضر نماید.
 - قرار کفالت مشتمل بر صدور دو قرار جداگانه است:
 ۱. قرار اخذ کفیل
 ۲. قرار قبولی کفالت
 - قرار اخذ کفیل: یک عمل قضایی است (ایقاع) که قاضی تحقیق به صورت آمرانه و بدون توجه به اراده متهم، با رعایت تناسب، آن را انجام می‌دهد. به عبارتی رضایت کفیل و مکفول در صدور این قرار شرط نیست و تأثیری ندارد.
 - قرار قبولی کفالت: قراردادی است که با ایجاب کفیل و قبول مقام قضایی تحقق می‌یابد. برخلاف قرار اخذ کفیل در قرار قبولی کفالت رضایت طرفین (کفیل و مقام قضایی) شرط است، اما رضایت و موافقت مکفول در صدور این قرار شرط نیست.
- به موجب این قرار داد کفیل قبول می‌کند در مواقع احضار متهم را معرفی کند و در صورت فرار یا اختفای متهم و عدم دسترسی به او یا عدم حضور متهم در موارد احضار نزد مراجع قضایی، وجه الکفاله را بپردازد.

تست: قرار قبولی کفالت پس از صدور به امضاء . . . می‌رسد.

- ۱) کفیل، مکفول و مکفول له ۲) کفیل و مکفول له

۳) کفیل و مکفول و ۴) مکفول و مکفوله

☑ پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** قرار قبولی کفالت فقط به امضای کفیل و مکفوله (مقام قضایی) می‌رسد.

- مطابق ماده ۱۳۷ ق.آ.د.ک قاضی در خصوص قبول کفیل، قرار صادر نموده و پس از امضای کفیل . . . خود نیز امضاء می‌نماید و در صورت درخواست رونوشت آن را به کفیل . . . می‌دهد.
- متهمی که در خصوص او قرار کفالت صادر شده است در صورت عدم معرفی کفیل، تا زمان معرفی کفیل بازداشت خواهد شد.

طرح یک سؤال: آیا می‌توان با وجود تناسب قرار کفالت با اتهام متهم، به دلیل نداشتن کفیل، اقدام به صدور قرار وثیقه نمود؟

☐ پاسخ: در پاسخ به سؤال مطرح شده باید بین دادرسی نظامی و دادرسی عمومی و انقلاب قائل به تفکیک شد:

از آنجائی که در دادرسی‌های نظامی اصول محاکمات جزایی حاکم است، در حالت مذکور به استناد ماده ۱۲۹ قانون مرقوم مقام قضایی مکلف به قبول قرار وثیقه است.

ماده ۱۲۹ ق.آ.م.ج در این خصوص می‌گوید: « . . . در صورتی که متهم تقاضا نماید به جای کفیل، وجه نقد یا مال منقول یا غیرمنقول بدهد، بازپرس مکلف به قبول آن است.»

اما قاضی دادرسی عمومی و انقلاب تکلیفی به قبول وثیقه ندارد. با این حال این به آن معنا نیست که مرجع تحقیق از قبول چنین درخواستی هم ممنوع باشد، بلکه می‌تواند با استفاده از ملاک قسمت اخیر بند ۲ ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک قرار مذکور را به قرار وثیقه تبدیل نماید.^۱

شرایط کفیل

- کفیل باید اهلیت قانونی داشته باشد: از آنجائی که کفالت نوعی قرارداد است، لذا طرفین باید اهلیت داشته باشند. از این‌رو کفیل باید بالغ و عاقل و رشید باشد.
- کفیل باید ملی باشد: مطابق ماده ۱۳۵ ق.آ.د.ک: کفالت شخصی پذیرفته می‌شود که اعتبار او به تشخیص قاضی صادر کننده قرار برای پرداخت وجه الکفاله محل تردید نباشد. . .
- تشخیص ملائت و اعتبار کفیل در هر حال بر عهده قاضی تحقیق است و تشخیص قاضی در خصوص ملی بودن یا نبودن کفیل قابل اعتراض نیست.

تست: در خصوص شرایط کفیل کدام یک ضرورت ندارد؟

(۱) رشد (۲) عقل (۳) فقدان سابقه محکومیت (۴) ملی بودن

☑ پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

***نکته:** در صورتی که قاضی اعتبار کفیل را محرز بداند، صدور قرار قبول کفالت الزامی است و عدم صدور قرار

قبولی کفالت تخلف انتظامی می‌باشد.

میزان وجه‌الکفاله

- مطابق ماده ۱۳۶ ق.آ.د.ک مبلغ وثیقه یا وجه‌الکفاله یا وجه‌الالتزام نباید در هر حال کمتر از خسارت‌هایی باشد که مدعی خصوصی درخواست می‌کند.
علت این امر آن است که براساس مواد ۱۴۵ و ۱۴۶ ق.آ.د.ک در صورت صدور حکم به ضرر و زیان مدعی خصوصی محکوم به از محل وثیقه یا وجه‌الکفاله یا وجه‌الالتزام اخذ و به مدعی پرداخت خواهد شد و باید به اندازه‌ای باشد که تکافوی جبران خسارت را بنماید.
- مطابق ماده ۱۳۲ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ تأمین باید با اهمیت جرم و شدت مجازات و . . . متناسب باشد.
ماده ۱۳۶ همان قانون مقرر داشته مبلغ وثیقه یا وجه‌الکفاله نباید کمتر از خسارتی باشد که مدعی خصوصی درخواست می‌کند.
بنا به مراتب چنانچه ضرر و زیان مدعی خصوصی به طریق دیگری تأمین شده باشد، قاضی اخذ نوع یا میزان تأمین مأخوذه ملزم به رعایت مفاده ماده ۱۳۶ قانون یاد شده نمی‌باشد. (ن.م.ش ۷/۳۸۷۷-۱۱/۱۱/۱۳۸۲ ا.ج.ق.ق)

تست: مبلغ وجه‌الکفاله

- ۱) نباید کمتر از خسارت‌هایی باشد که به مدعی خصوصی وارد شده است.
 - ۲) نباید کمتر از خسارت‌هایی باشد که مدعی خصوصی درخواست می‌کند.
 - ۳) نباید کمتر از خسارات وارده به مدعی خصوصی و جزای نقدی باشد.
 - ۴) نباید کمتر از جزای نقدی مقرر برای جرم باشد.
- پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

* نکته: مطابق ماده ۱۳۶ ق.آ.د.ک ملاک در تعیین میزان وجه‌الکفاله میزان خسارتی است که مدعی خصوصی درخواست می‌کند.

ضمانت اجرای قرار کفالت

- ضمانت اجرای قرار کفالت اخذ وجه‌الکفاله توسط دادستان از کفیل است.
- مطابق ماده ۱۳۵ ق.آ.د.ک: « . . . در صورت فرار متهم یا عدم دسترسی به او در مواردی که حضور متهم ضروری تشخیص داده شود، کفیل ملزم به پرداخت وجه‌الکفاله خواهد بود.»
- برای اخذ وجه‌الکفاله از کفیل مجموع شرایط زیر باید محقق شود:
 ۱. متهم احضار شود.
 ۲. احضار متهم ضرورت داشته باشد.
 ۳. متهم حاضر نشود.
 ۴. برای عدم حضور عذر موجهی اعلام نکند.
 ۵. به کفیل اخطار شود تا ظرف ۲۰ روز متهم را تسلیم کند.
 ۶. اخطاریه به کفیل ابلاغ واقعی شود.

۷. کفیل ظرف مهلت تعیین شده متهم را تسلیم ننماید.
۸. کفیل برای عدم انجام تعهد خود عذر موجهی نداشته باشد.
۹. قاضی به هنگام صدور قرار قبولی کفالت به کفیل تفهیم کرده باشد که در صورت احضار متهم و عدم حضور او بدون عذر موجه از ناحیه کفیل، برای وصول وجه الكفاله اقدام می‌شود.^۱
- ماده ۱۴۰ ق.آ.د.ک: «... اگر شخصی از متهم کفالت نموده ... و متهم در مواقعی که حضور او لازم بوده حاضر نشده، به کفیل ... اخطار می‌شود ظرف بیست روز متهم را تسلیم نماید. در صورت عدم تسلیم و ابلاغ واقعی اخطاریه به دستور رئیس حوزه قضایی [در حال حاضر دادستان] وجه الكفاله ... اخذ خواهد شد.»

تست: اگر کفیل نتواند متهم را در موعد مقرر حاضر کند:

- (۱) به کفیل اخطار می‌شود ظرف مدت ۲۰ روز متهم را حاضر کند. اگر متهم را حاضر نکند وجه الكفاله به دستور بازپرس اخذ می‌شود.
- (۲) وجه الكفاله به دستور دادستان اخذ می‌شود.
- (۳) به کفیل اخطار می‌شود ظرف ۲۰ روز متهم را حاضر کند، اگر بدون عذر موجه متهم را حاضر نکند به دستور دادستان وجه الكفاله اخذ می‌شود.
- (۴) به کفیل اخطار می‌شود ظرف ۲۰ روز متهم را حاضر نماید، اگر متهم را بدون عذر موجه حاضر نکند کفیل به دستور دادستان بازداشت می‌شود.
- پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

*نکته: منظور از ابلاغ واقعی در امور حقوقی و کیفری ابلاغ به شخص مخاطب یا وکیل وی می‌باشد، به نحوی که از مفاد آن مطلع گردد. چنانچه مخاطب از رویت اخطاریه استنکاف ورزد، ابلاغ واقعی محسوب می‌شود.

- ابلاغ واقعی به کفیل یا وثیقه‌گذار جهت اطلاع او از ضرورت معرفی و تحویل متهم یا محکوم‌علیه است. علی‌هذا در مواردی که کفیل یا وثیقه‌گذار شخصاً در دادسرا یا دادگاه یا دایره اجرای احکام حاضر بوده و مراتب با درج در پرونده به او ابلاغ شده باشد، نیازی به ابلاغ مجدد نیست.
- لذا، چنانچه قادر به معرفی و تحویل متهم یا محکوم‌علیه ظرف ۲۰ روز نباشد، اخذ وثیقه یا وجه الكفاله مجاز است.^۲
- چنانچه کفیل پس از صدور دستور اخذ وجه الكفاله اقدام به اجرای حکم پس از مهلت قانونی کند، این اقدام رافع مسئولیت کفیل نخواهد بود.

- رعایت مستثنیات دین در مورد وجه الكفاله الزامی می‌باشد. (ن.م.ش ۷/۹۰۸۳ - ۱۳۸۲/۱۱/۲۰ ا.ح.ق.ق)
- وجه الكفاله را در صورتی که کفیل نتواند دفعتاً پرداخت کند، می‌توان تقسیط نمود.

طرح یک سؤال: در صورتی که کفیل از پرداخت وجه الكفاله امتناع نماید آیا می‌توان وی را به استناد قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی بازداشت کرد؟

□ پاسخ: هر چند برخی از حقوقدانان با پاسخ به سؤال مطروحه بر این عقیده هستند که با تصویب قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی بازداشت کفیل تجویز شده است.^۱ اما اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریات مشورتی متعددی بازداشت کفیل را فاقد مجوز قانونی دانسته است.

- مقررات ماده ۲ ق.ن.ا.م.م اخیرالتصویب صرفاً ناظر به محکومیت های مالی است که با اصرار حکم از دادگاه به مرحله اجرا گذاشته می شود و چون اخذ وجه الکفاله حکم نیست، لذا نمی توان کفیل را برای وصول وجه الکفاله بازداشت نمود.
- البته در صورتی که دادسرا به طرفیت کفیل برای مطالبه وجه الکفاله دعوی حقوقی اقامه نماید و به موجب رأی قطعی، کفیل محکوم به پرداخت وجه الکفاله شود، در این صورت اگر از پرداخت وجه الکفاله امتناع نماید، می توان کفیل را بازداشت کرد.

فوت کفیل

- فوت کفیل در دو مقطع زمانی می تواند اتفاق بیفتد: ۱. فوت کفیل قبل از اشتغال ذمه ۲. فوت کفیل بعد از اشتغال ذمه

- اگر کفیل قبل از اشتغال ذمه فوت کند، موضوع کفالت منتفی می شود و متهم مکلف است کفیل دیگری معرفی نماید. اما اگر کفیل بعد از اشتغال ذمه فوت کند؛ اگر متوفی ترکه ای داشته باشد، وجه الکفاله از ترکه وصول می شود. در این حالت نیز متهم موظف به معرفی کفیل دیگری است.

تست: در صورت فوت کفیل قبل از اشتغال ذمه:

- ۱) قرار قبولی کفالت منتفی می شود. ۲) تعهدات کفیل به ورثه منتقل می شود.
 - ۳) تعهدات کفیل به وارث ارشد منتقل می شود. ۴) تأمین متهم تشدید می شود.
- ☑ پاسخ: گزینه «۱» صحیح است.

* نکته: مبنای اشتغال ذمه، ابلاغ واقعی اخطاریه و انقضای مهلت قانونی است. به عبارت دیگر در صورت ابلاغ واقعی اخطاریه و اتمام مهلت ۲۰ روز کفیل مشغول الذمه است، در غیر این صورت مشغول الذمه نیست.

۴. قرار وثیقه

- تعریف: قرار وثیقه قرار است که به موجب آن، صادر کننده قرار از متهم می خواهد که متعهد شود که هرگاه به مرجع قضایی احضار شد حاضر گردد و برای تضمین انجام این تعهد وثیقه ای به مبلغ معین بسپارد.^۲
- موضوع وثیقه

- مال منقول یا غیرمنقول
 - وجه نقد
 - ضمانتنامه بانکی
 - بیمه نامه (در جرائم قتل و صدمات بدنی غیر عمدی ناشی از رانندگی)
- موضوع وثیقه می تواند یکی از موارد ذیل باشد:

- مطابق ماده ۲۱ قانون اصلاح قانون بیمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث: « محاکم قضایی موظفند در حوادث رانندگی منجر به خسارت بدنی، بیمه‌نامه شخص ثالثی را که اصالت آن از سوی شرکت بیمه ذیربط کتباً مورد تایید قرار گرفته است، تا میزان مندرج در بیمه نامه بعنوان وثیقه قبول نمایند.
- اگر مقام قضایی بیمه نامه را به عنوان وثیقه قبول نماید در این صورت می بایست برای جنبه عمومی جرم قرار تامین دیگری صادر نماید. زیرا بیمه نامه صرفاً وثیقه ای برای خسارت جانی ناشی از حوادث رانندگی محسوب می شود و شرکت بیمه هیچ تعهدی در خصوص جزای نقدی ندارد.
- لزومی ندارد که وثیقه متعلق به خود متهم باشد، بلکه شخص ثالثی نیز می تواند برای تضمین انجام تعهد متهم به حضور در مرجع قضایی، اقدام به وثیقه گذاری نماید.

تست: کدام یک از موارد زیر می تواند موضوع وثیقه باشد؟

- ۱) مال مشاع با رضایت تمام شرکاء
 - ۲) اموال دولتی
 - ۳) ملکی که در وثیقه دیگری است.
 - ۴) مال امانی
- پاسخ: گزینه « ۱ » صحیح است.

*** نکته:** مال دولتی را نمی توان وثیقه قرار داد. همچنین مال مشاع را در صورتی می توان وثیقه قرار داد که همه شرکاء رضایت داشته باشند.

- با توجه به ماده ۷۹۳ ق.م قبول وثیقه در مورد ملکی که در وثیقه دیگران است، بدون موافقت مرتهن یا وثیقه گیرنده منع قانونی دارد. لذا دادگاه برای آنکه مازاد ملکی را که در رهن بانک یا افراد قرارداد در قبال وثیقه صادره قبول نماید و مازاد آن را برداشت کند، ضرورت دارد که قبلاً موافقت مرتهن توسط وثیقه گذار جلب گردد.
- چنانچه دادگاه قبل از جلب رضایت مرتهن قهراً به بازداشت مازاد ملک اقدام نماید، این عمل مطابق قانون نبوده، منع قانونی دارد و مادام که جلب موافقت مرتهن نشده باشد، از اعتبار لازم قانونی برخوردار نیست. (ن.م.ش ۷۷/۱۲/۲۷-۷/۹۵۳۴ ا.ح.ق.ق)
- در قرار وثیقه، همانند قرار کفالت، دو عمل قضایی متفاوت انجام می گیرد:
 ۱. صدور قرار اخذ وثیقه
 ۲. صدور قرار قبولی وثیقه
- صدور قرار اخذ وثیقه یک ایقاع قضایی است که به طور آمرانه از طرف مقام قضایی صورت می گیرد و اراده متهم در تحقق آن شرط نیست.
- قرار قبولی وثیقه یک نوع عقد است؛ بدین معنا که وثیقه گذار با آزادی کامل و داشتن قصد و اراده مراجعه می کند و با توافق مقام قضایی مال خود را در قبال آزادی متهم به عنوان وثیقه معرفی می نماید.
- انتخاب یکی از چهار نوع وثیقه بر عهده وثیقه گذار است و مرجع صادر کننده قرار فقط ارزش ریالی مال مورد وثیقه را تعیین می نماید. اگر متهم وثیقه ای به ارزش اعلامی از سوی مرجع صادر کننده قرار را تودیع نماید مرجع قضایی قرار قبولی وثیقه صادر کرده و آزاد می شود، در غیر این صورت تا زمان تودیع وثیقه، متهم بازداشت می شود.

• اگر موضوع وثیقه مال منقول یا غیرمنقول باشد، ابتدا توسط کارشناس تقویم می‌شود. چنانچه ارزش مال به میزان وثیقه مورد نظر باشد؛ اگر مال منقول باشد، ضبط می‌شود، اما اگر غیرمنقول باشد مراتب به اداره ثبت اسناد و املاک محل وقوع ملک اعلام می‌گردد تا پس از احراز مالکیت وثیقه‌گذار، بازداشت ملک در سند مالکیت و دفتر املاک درج می‌شود.

تست: متهمی که درباره او قرار وثیقه صادر شده، اگر نتواند وثیقه معرفی کند: (مشاوران - ۸۱)

(۱) در اختیار مأموران انتظامی قرار می‌گیرد. (۲) به زندان معرفی می‌شود.

(۳) ۲۴ ساعت مهلت داده می‌شود. (۴) وثیقه به کفالت تبدیل می‌شود.

پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

*** نکته: اگر متهم در نتیجه عدم تودیع وثیقه بازداشت شود، چنین بازداشتی غیرقابل اعتراض است.**

ضمانت اجرای قرار وثیقه

- ضمانت اجرای قرار وثیقه ضبط وثیقه به دستور دادستان است.
- در صورتی که وثیقه توسط ثالث سپرده شده باشد، شرایط ضبط وثیقه همان شرایط مذکور برای اخذ وجه‌الکفاله است. اما در صورتی که شخص متهم اقدام به سپردن وثیقه کرده باشد، اگر حضور او لازم باشد و احضار شود و بدون عذر موجه حاضر نشود در این صورت وثیقه به دستور دادستان ضبط می‌شود و نیازی به ابلاغ اخطاریه نیست.
- مطابق ماده ۱۴۰ ق.آ.د.ک: «هرگاه متهمی که . . . وثیقه داده در موقعی که حضور او لازم بوده بدون عذر موجه حاضر نشود . . . به دستور رئیس حوزه قضایی (دادستان) وثیقه ضبط خواهد شد.
- اگر شخصی . . . برای او وثیقه سپرده و متهم در موقعی که حضور او لازم بوده حاضر نشده به . . . وثیقه‌گذار اخطار می‌شود ظرف بیست روز متهم را تسلیم نماید. در صورت عدم تسلیم و ابلاغ واقعی اخطاریه به دستور رئیس حوزه قضایی [دادستان]. . . وثیقه ضبط خواهد شد».
- «دستور رئیس حوزه قضایی به ضبط وثیقه کافی است و نیاز به دخالت دادگاه و صدور اجرائیه ندارد. در ضمن معنی و مفهوم ضبط وثیقه این نیست که سند مالکیت وثیقه‌گذار ابطال شود، یعنی ملک مورد وثیقه از مالکیت وثیقه‌گذار خارج در ملکیت دولت مستقر شود، بلکه منظور از ضبط وثیقه این است که رئیس حوزه قضایی وثیقه را به فروش رسانیده و از وجه حاصل از فروش وثیقه، معادل وثیقه را از آن برداشت و به صندوق دولت واریز می‌کند. (ن.م.ش. ۷/۶۳۰۸-۱۳۸۰/۷/۳.ح.ق.ق)

تست: متهم در دادسرا وثیقه سپرده، اما در موقعی که حضور او لازم بوده بعد از احضار مقام قضایی حاضر نمی‌شود...

(۱) دادستان پس از صدور اخطار و ابلاغ واقعی آن، وثیقه را ضبط می‌نماید.

(۲) دادستان پس از صدور اخطار و ابلاغ قانونی آن، وثیقه را ضبط می‌نماید.

(۳) دادستان بدون هیچ‌گونه اخطار و ابلاغی وثیقه را ضبط می‌نماید.

(۴) برای بار دوم به متهم اخطار می‌شود ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ واقعی حاضر شود.

پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

***نکته:** زمانی که شخص متهم وثیقه سپرده باشد، بدون هیچ‌گونه خطاری در صورت حاضر نشدن وثیقه به دستور دادستان ضبط می‌شود هر چند ابلاغ قانونی به کفیل یا وثیقه‌گذار، آنان را مکلف به حاضر نمودن متهم می‌سازد، اما برای صدور دستور اخذ وجه الكفاله یا ضبط وثیقه، این ابلاغ کافی نیست.^۱

• ماده ۱۴۱ ق.آ.د.ک: چنانچه ثابت شود کفیل یا وثیقه‌گذار به منظور عدم امکان ابلاغ واقعی اختاریه نشانی حقیقی خود را به مرجع قبول کننده کفالت اعلام نکرده یا به این منظور از محل خارج شده، ابلاغ قانونی اختاریه برای وصول وجه الكفاله و یا ضبط وثیقه کافی است.

مدت اعتبار قرارهای تأمین

• مدت اعتبار قرارهای تأمین را در فروض و حالت‌های مختلف بررسی می‌کنیم.

فرض اول: متهم پس از احضار در مرجع قضایی حضور یابد.

فرض دوم: متهم از حضور در مرجع قضایی خودداری کند.

• فرض اول دارای دو حالت است:

حالت اول: متهم پس از حضور در مرجع قضایی بی‌گناه تشخیص داده شود:

اگر متهم بی‌گناه شناخته شود و قرار منع تعقیب (توسط مرجع تحقیق) یا حکم برائت (توسط دادگاه) و یا موقوفی تعقیب (حسب مورد توسط دادگاه یا دادرسی) صادر شود ⇐ در این صورت قرارهای تأمین صادره ملغی‌الآثر می‌شود.

ماده ۱۴۴ ق.آ.د.ک در این خصوص مقرر داشته، چنانچه قرار منع پیگرد یا موقوفی تعقیب یا برائت متهم صادر شود یا پرونده به هر کیفیت مختومه شود، قرارهای تأمین صادره ملغی‌الآثر خواهد بود. قاضی مربوط مکلف است از قرار تأمین وثیقه، رفع اثر نماید.

• برای ملغی‌الآثر شدن قرارهای تأمین نیازی به درخواست متهم و صدور قرار جداگانه‌ای از سوی مرجع قضایی نیست.

• از ظاهر ماده ۱۴۴ ق.آ.د.ک چنین استنباط می‌شود که صرف صدور قرارهای مذکور یا حکم برائت برای پایان دادن به قرارهای تأمین کافی است و نیازی به قطعیت یافتن این قرارها نیست. اداره حقوقی قوه قضاییه نیز همین نظر را پذیرفته است.

• برحسب نص ماده ۱۴۴ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ چنانچه قرار منع پیگرد یا موقوفی تعقیب یا برائت متهم صادر شود و یا پرونده به هر کیفیت مختومه شود، قرارهای تأمین صادره ملغی‌الآثر خواهد بود و قاضی مربوط مکلف است از قرارهای تأمین وثیقه رفع اثر نماید و این رفع اثر منوط به تعقیب احکام نمی‌باشد و به محض صدور حکم امضای آن قرارهای تأمین ملغی‌الآثر می‌شود.

بنابراین چنانچه دادگاه تجدید نظر برائت صادره از دادگاه بدوی را نقض نماید، باید راساً نسبت به صدور تأمین اقدام نماید و پس از صدور رای برائت از سوی دادگاه بدوی تکلیف از وثیقه‌گذار ساقط می‌گردد و ماده ۱۴۰ قانون فوق‌الذکر را نمی‌توان در مورد وی اعمال نمود.» (ن.م.ش ۷/۸۴۲۷-۱۳/۱۰/۸۲/۱۰/ح.ق.ق)

اما دکتر خالقی چنینی برداشتی را از ماده، مغایر فلسفه قرار تأمین می‌داند و بر این عقیده هستند که باید «مختومه شدن» را که شرط آن نیز قطعیت رای است، ملاک ترتیب اثر دادن به قرارهای منع یا موقوفی و یا حکم برائت دانست.

به عبارت دیگر باید پرونده در اثر قرارهای منع یا موقوفی تعقیب یا حکم برائت، قطعی و مختومه گردد تا بتوان قائل به سلب اعتبار از قرارهای تأمین شد.

بنابراین حاضر شدن متهم «در مواقعی که احضار می‌گردد» و «مختومه شدن» پرونده دو شرط مکمل یکدیگر برای ملغی‌الآثر شدن قرارهای تأمین خواهد بود.^۲

۱- خالقی- همان- ص ۲۱۰

۲- خالقی- همان- ص ۲۰۸

تست: در صورت صدور کدام یک از آرای زیر قرار تأمین ملغی الاثر نمی شود؟
(۱) قرار منع تعقیب (۲) حکم براءت (۳) قرار امتناع از رسیدگی (۴) قرار موقوفی تعقیب
 پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

***نکته:** علاوه بر قرارهای منع و موقوفی تعقیب قرار تعلیق تعقیب نیز موجب ملغی شدن قرار تأمین می شود.

حالت دوم: متهم مجرم تشخیص داده شده و محکوم شود:
در این حالت به محض «شروع اجرای حکم» یا قطعی شدن قرار «تعلیق اجرای مجازات» قرار تأمین ملغی الاثر می شود.
تبصره ۲ ماده ۱۳۹ ق.آ.د.ک در این خصوص مقرر می دارد: هرگاه متهم یا محکوم علیه در مواعد مقرر حاضر شده باشد، به محض شروع اجرای حکم جزایی یا قطعی شدن قرار تعلیق اجرای مجازات قرار تأمین ملغی الاثر می شود.
فرض دوم: در این فرض با تخلف متهم، ضمانت اجراهای قرارهای تأمین به کار بسته می شود، که دو حالت می تواند داشته باشد:

حالت اول: خود متهم التزام یا وثیقه داده باشد ⇐ وجه التزام به دستور دادستان اخذ و وثیقه ضبط خواهد شد.
حالت دوم: ثالث وثیقه سپرده یا وجه الكفاله متقبل شده باشد ⇐ ابتدا از ثالث خواسته می شود ظرف ۲۰ روز متهم را حاضر نماید، در صورتی که نتواند ظرف مهلت مقرر متهم را حاضر کند، حسب مورد وجه الكفاله اخذ و وثیقه ضبط می شود.

تست: کفیل یا وثیقه گذار وظیفه دارد ظرف چه مهلت متهم را حاضر نماید؟ (مشاوران - ۸۲)
(۱) ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ واقعی (۲) ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ واقعی
(۳) ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ قانونی (۴) ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ قانونی
 پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** با وجود اخطار به کفیل یا وثیقه گذار برای حاضر نمودن متهم، مرجع تحقیق می تواند دستور جلب متهم را صادر نماید و این دو (اخطار و جلب) با یکدیگر مانعه الجمع نیستند.

بی گناه تشخیص داده شود ⇐ با صدر قرار منع یا موقوفی تعقیب یا حکم برائت و قطعیت آنها قرار تأمین ملغی الاثر می شود.	}	متهم نزد مرجع قضایی حاضر شود	}	• مدت اعتبار قرارهای
با شروع اجرای حکم یا قطعیت قرار تعلیق قرار تأمین ملغی می شود.		متهم نزد مرجع قضایی حاضر نشود		؛
خود متهم وثیقه سپرده با شد ⇐ به صرف عدم حضور وثیقه ضبط م. شد.	}	متهم نزد مرجع قضایی حاضر نشود	}	
ثالث وثیقه سپرده یا کفیل شده با شد ⇐ اخطار داده می شود که ظرف ۲۰ روز متهم را حاضر کند.				

• بطور کلی در موارد زیر تأمین کیفری منتفی می شود و مسئولیت کفیل، وثیقه گذار و متهم از بین می رود.^۱

۱. هرگاه در خصوص اتهام قرار موقوفی تعقیب صادر گردد.
۲. هرگاه در خصوص اتهام قرار منع تعقیب صادر گردد.
۳. هرگاه در خصوص اتهام، حکم برائت صادر گردد.
۴. هرگاه در خصوص اتهام قرار ترک تعقیب صادر شود.
۵. هرگاه قرار تعلیق اجرای مجازات متهم قطعی شود.
۶. هرگاه حکم جزایی شروع به اجرا شود.

• فوت وثیقه گذار موجب فک وثیقه نیست و اگر اخطاریه ابلاغ و مهلت ۲۰ روز سپری شده باشد، وثیقه ضبط می شود. اما ورثه را نمی توان مکلف به معرفی متهم کرد چون وظیفه و تحویل متهم قائم به شخص وثیقه گذار است.

• «... در خصوص وثیقه در صورت فوت وثیقه گذار پس از اعمال ماده ۱۴۰ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ و ثبوت تخلف در زمان حیات او وثیقه ضبط می گردد و با فوت وی نیز وثیقه فک نمی گردد.

اما در صورت فوت وثیقه گذار قبل از اعمال ماده ۱۴۰ قانون متهم ورثه قائم مقام وثیقه گذار می شوند و به لحاظ رعایت حقوق ورثه اولی این است که در صورت لزوم حضور متهم و عدم حضور وی پس از ابلاغ اخطاریه به او و قبل از ضبط وثیقه مرجع قضایی به ورثه اخطار کند که چنانچه متهم را ظرف ۲۰ روز از تاریخ ابلاغ اخطاریه ورثه در مرجع قضایی مربوط حاضر نکنند وثیقه ضبط خواهد شد. (۷/۱۰۲۵۸ - ۱۳۸۲/۱۲/۱۸ ا.ح.ق.ق)

تست: اگر در مورد متهمی تأمین اخذ کفیل صادر شده باشد و شخص متهم یا محکوم علیه در مواعد مقرر حاضر شده باشد در کدام یک از موارد زیر قرار تأمین ملغی الاثر نمی گردد؟ (سراسری - ۸۲)

- (۱) شروع اجرای حکم محکومیت (۲) به محض قطعی شدن حکم محکومیت
 - (۳) قرار منع پیگرد یا موقوفی تعقیب یا برائت (۴) قطعی شدن قرار تعلیق اجرای مجازات
- پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

در موارد مذکور قرار تأمین منتفی می‌شود و اخذ تأمین دیگری از متهم لازم نیست، اما در موارد زیر هرچند تأمین قبلی منتفی می‌شود، باید تأمین مناسب دیگری اخذ شود:

۱. در صورتی که به علت تخلف متهم، کفیل یا وثیقه گذار دستور ضبط تأمین به نفع دولت صادر شود.
۲. هرگاه کفیل پیش از اشتغال ذمه فوت کند.
۳. هرگاه کفیل پیش از اشتغال ذمه اهلیت خود را از دست بدهد و محجور شود.^۱

معرفی متهم به مرجع قضایی

- مطابق تبصره ۱ ماده ۱۳۹ ق.آ.د.ک کفیل یا وثیقه گذار در هر مرحله ای از دادرسی با معرفی و تحویل متهم می‌توانند درخواست رفع مسوولیت و یا آزادی وثیقه خود را بنمایند.
- همچنان که از ظاهر تبصره ماده ۱۳۹ پیداست برای اینکه کفیل یا وثیقه گذار از مسوولیت بری شود؛
اولاً: باید علاوه بر معرفی متهم وی را تحویل مقام قضایی دهد.
ثانیاً: پس از تحویل در خواست رفع مسوولیت نماید.

اعتراض به دستور پرداخت وجه التزام یا وجه الكفاله یا ضبط وثیقه:

- متهم، کفیل و وثیقه گذار می‌توانند در موارد زیر ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ دستور رئیس حوزه قضایی (دادستان) در مورد پرداخت وجه التزام یا وجه الكفاله یا ضبط وثیقه به دادگاه تجدیدنظر شکایت نمایند:
 ۱. در صورتی که بخواهند ثابت نمایند متهم در موعد مقرر حاضر شده یا او را حاضر نموده‌اند یا شخص ثالثی متهم را حاضر نموده است.
 ۲. هرگاه بخواهند ثابت نمایند به جهات یاد شده در ماده ۱۱۶ این قانون متهم نتوانسته حاضر شود و یا کفیل به یکی از آن جهات نتوانسته او را حاضر کند.
 ۳. هرگاه بخواهند ثابت نمایند متهم قبل از موعد فوت کرده است.
 ۴. در صورتی که بخواهند ثابت نمایند پس از صدور قرار قبول کفالت یا التزام معسر شده‌اند. (ماده ۱۴۳ ق.آ.د.ک)تبصره: دادگاه در تمام موارد نسبت به شکایت خارج از نوبت و بدون تشریفات دادرسی رسیدگی کرده، مادام که عملیات اجرایی را متوقف ننموده یا حکم به نفع کفیل یا وثیقه گذار یا متهم صادر نکرده عملیات یاد شده ادامه خواهد داشت و در صورت صدور حکم به نفع معترض، وجوه در اموال اخذ و ضبط شده برگردانده می‌شود.

تست: مرجع رسیدگی به اعتراض متهم، کفیل و وثیقه گذار در خصوص اخذ وجه التزام یا وجه الكفاله یا ضبط وثیقه ..

۱) دادگاه تجدیدنظر استان است. ۲) دادگاه عمومی و انقلاب محل است.

۳) دیوان عالی کشور است. ۴) دادگاه کیفری استان است.

پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** هرچند در ماده ۱۴۳ ق.آ.د.ک مرجع اعتراض به دستور دادستان دادگاه تجدیدنظر دانسته شده است؛ اما دیوان عالی کشور طی رأی وحدت رویه‌ای به شمار ۶۹۴-۱۳۸۵/۸/۲-۱۳۸۵/۸/۲ مرجع اعتراض به این دستور را دادگاه عمومی و انقلاب محل اعلام کرده است.

• نظر به اینکه به موجب قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۸ و ماده ۱۰ آیین نامه اصلاحی قانون مذکور، اختیار دادستان که از او سلب شده بود، مجدداً به وی اعطا شده و دستور ضبط وثیقه یا وجه الکفاله و وجه‌الالتزام نیز حسب رای وحدت رویه قضایی ۶۷۹-۱۳۸۴ از وظایف دادستان تشخیص داده شده . . . و چون در حال حاضر به اعتبار تشکیل دادرسی‌های عمومی و انقلاب در سراسر کشور دیگر دستور ضبط وثیقه از ناحیه رئیس حوزه قضایی صادر نمی‌گردد لذا به نظر اکثریت اعضای هیئت عمومی دیوان عالی کشور، رای شعبه سوم دادگاه تجدیدنظر استان خوزستان مبنی بر صلاحیت دادگاه عمومی در رسیدگی به اعتراض نسبت به دستور ضبط وثیقه توسط دادستان صحیح و منطبق با موازین قانونی تشخیص می‌گردد.

• «تصمیم رئیس حوزه قضایی یا دادستان بر ضبط وثیقه دستور است نه حکم و چون در قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳ در مورد اعتراض به دستور یاد شده پرداخت هزینه‌هایی پیش‌بینی نشده است؛ لذا اعتراض به دستور ضبط وثیقه در دادگاه تجدیدنظر [در حال حاضر دادگاه عمومی و انقلاب] هزینه ندارد.» (ن.م.ش ۱۳۸۲/۹/۲۴-۷/۳۱۶۸-۱.ح.ق.ق)

• اگر بعد از صدور دستور اخذ وجه‌الالتزام یا وجه الکفاله یا ضبط وثیقه به نفع دولت، حکم محکومیت کیفری متهم اجرا شود یا این امر (اجرای حکم) نمی‌تواند موجبی برای اعتراض به دستور دادستان به شمار آید.

به عبارت دیگر وظیفه کفیل یا وثیقه‌گذار، حاضر نمودن متهم در مواقع لزوم است و چنانچه با وجود احضار، کفیل یا وثیقه‌گذار متهم را حاضر نکنند، با دستور دادستان برای ضبط وثیقه یا اخذ وجه‌الکفاله اقدام می‌شود و اجرای حکم نمی‌تواند دستور قانونی دادستان در این مورد ابطال نماید.

• در صورت احضار متهم و عدم حضور او بدون عذر موجه یا عدم معرفی وی از ناحیه کفیل یا وثیقه‌گذار، نامبردگان مکلف به اجرای تعهد بوده و نسبت به وصول وجه التزام، وجه الکفاله یا ضبط وثیقه اقدام می‌شود.

بنابراین، اجرای حکم نمی‌تواند دستور قانونی رئیس حوزه قضایی را در مورد وصول وجه‌الکفاله ابطال نموده یا رافع مسئولیت کفیل باشد. (ر.و.ش ۶۵۷-۱۳۸۰/۱۲/۱۴-د.ع.ک)

مصرف تأمین (پرداخت محکوم‌به از تأمین)

• مطابق ماده ۱۴۵ ق.آ.د.ک در مواردی که متهم حضور نیافته و محکوم شده، محکوم‌به یا ضرر و زیان مدعی خصوصی از تأمین گرفته شده، پرداخت خواهد شد و زائد بر آن به نفع دولت ضبط می‌شود.

• برای اجرای ماده ۱۴۵ همانطور که از ظاهر ماده پیداست دو شرط باید وجود داشته باشد:

۱. متهم از حضور در تحقیقات مقدماتی و جلسات دادرسی امتناع کرده باشد.

۲. متهم به رغم عدم حضور، محکوم شده باشد.

• در صورت صدور حکم برائت هرچند در جلسات بازپرسی و رسیدگی دادگاه حضور نیافته و کفیل نیز از معرفی او امتناع کرده یا عاجز باشد، اخذ وجه الکفاله یا وثیقه و تخصیص آن به مصارف معین وجهه قانونی ندارد.^۱

• در صورتی که محکوم علیه علاوه بر حبس به جزای نقدی یا ضرر و زیان مدعی خصوصی محکوم شده باشد و مجموعه محکوم به کمتر از تأمین گرفته شده باشد، فقط تا میزان محکومیت وی از وثیقه تودיעی یا وجه الكفاله یا وجه الالتزام پرداخت خواهد شد و زائد بر آن برگردانده می شود. در این صورت حکم اجرا شده تلقی می شود.

بنابراین در صورت تخلف متهم و عدم حضور در مواقعی که احضار می شود و پس از انجام تشریفات مقرر، محکوم به اعم از جزای نقدی، دیه یا ضرر و زیان از شخص کفیل یا از وثیقه تودیع شده، اخذ و حسب مورد به حساب دولت واریز یا به شاکی خصوصی پرداخت می گردد.

• چنانچه وثیقه یا وجه الضمان توسط شخص متهم یا توسط ثالث و به نام متهم تودیع شده باشد، طبق مواد ۱۴۶ و ۱۴۵ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ هم جرمه و هم ضرر و زیان مدعی خصوصی از آن قابل برداشت است.

اما چنانچه شخص ثالث وجه الضمان یا وثیقه سپرده باشد، از آنجا که وثیقه یا وجه الضمان در واقع برای تأمین آزادی متهم و حضور او در مواقع احضار سپرده می شود و حکم مقرر در ماده ۱۳۹ قانون مرقوم نیز مؤید این استنباط است. از سوی دیگر ضرر و زیان خصوصی باید از اموال شخصی بزهکار پرداخت شود و نه مال غیر. لذا در صورت اخیر نمی توان جرمه را از وجه الضمان یا وثیقه ای که شخص ثالث سپرده استیفاء کرد. (ن.م.ش. ۷/۹۶۵۹-۱۳/۱۲/۱۳۸۰.ح.ق.ق)

تست: در صورت عدم حضور متهم در مواقع ضروری در دادگاه و محکومیت او: (وکالت - ۸۱)

(۱) کل وثیقه به نفع دولت ضبط می شود.

(۲) آن قسمت از وثیقه که ضمانت اجرایی حضور متهم در دادگاه بوده است ضبط می شود.

(۳) فقط ضرر و زیان مدعی خصوصی از وثیقه کسر و زائد بر آن به نفع دولت ضبط می شود.

(۴) محکوم به یا ضرر و زیان مدعی خصوصی از تأمین گرفته شده پرداخت و زائد بر آن به نفع دولت، ضبط می گردد.

پاسخ: گزینه «۴» صحیح است.

*** نکات:**

۱. ماده ۱۳۵ ناظر به مواردی است که تخلفی صورت گرفته و دستور ضبط وثیقه یا وجه الكفاله یا وجه الالتزام داده شده باشد، اما ماده ۱۴۶ ناظر به موردی است که تخلفی صورت نگرفته باشد، بنابراین تعارض بین دو ماده وجود ندارد.

۲. اعمال ماده ۱۴۶ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ (استیفاء محکوم از تأمین مأخوذه) مانع از اجرای حکم حبس علیه محکوم علیه نمی باشد. فلذا وفق مقررات حکم حبس با گرفتار شدن محکوم علیه جداگانه به اجرا در می آید.

قرار عدم خروج متهم از کشور

• مطابق ماده ۱۳۳ ق.آ.د.ک با توجه به اهمیت و دلایل جرم دادگاه می تواند علاوه بر موارد مذکور در ماده قبل، قرار عدم خروج متهم از کشور را صادر نماید.

• مدت اعتبار قرار عدم خروج از کشور شش ماه است و چنانچه دادگاه لازم بداند می تواند هر شش ماه یکبار آن را تمدید نماید.

• این قرار پس از ابلاغ ظرف مدت ۲۰ روز قابل اعتراض در دادگاه تجدید نظر استان می باشد.

• در صورت فسخ قرار توسط مرجع صادر کننده، یا نقض آن توسط مرجع تجدیدنظر و یا صدور قرار منع پیگرد یا موقوفی تعقیب یا برائت متهم، دادگاه بدوی مکلف است مراتب را بلافاصله به مراجع ذی ربط اطلاع دهد. (تبصره ماده ۱۳۳ ق.آ.د.ک).

- قرار عدم خروج متهم از کشور در تمامی جرائم و در تمام مراحل رسیدگی باتوجه به اهمیت و دلایل جرم می تواند صادر شود. در صورتی که از سوی بازپرس صادر شده باشد، نیازمند تأیید دادستان نیست.
- . . . بازپرس می تواند با اختیارات مقرر در ماده ۱۳۳ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ قرار عدم خروج متهم را از کشور صادر نماید و همانطور که در ماده مرقوم تصریح گردیده است مدت اعتبار این قرار شش و چنانچه بازپرس لازم بداند می تواند هر شش ماه یک بار آن را تجدید نماید و مرجع رسیدگی به اعتراض دادگاه تجدید نظر استان است. (ن.م.ش ۱۳۸۲/۴/۱۸-۷/۳۰۶۳ ا.ح.ق.ق)
- چون قرار عدم خروج از کشور قابل اعتراض است، به صراحت زیر ماده ۱۳۳ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ ابلاغ آن لازم است. در صورت فقدان سابقه ابلاغ و معلوم نبودن محل اقامت متهم یا متواری بودن او، با استفاده از ماده ۱۱۵ قانون یاد شده، ابلاغ قرار عدم خروج از کشور باید به ترتیب مقرر در ماده مذکور عمل آید.
- فرض صدور قرار عدم خروج از کشور در ماده ۱۳۳ قانون فوق الذکر، در مرحله تحقیقات و رسیدگی و آن هم تا قبل از مرحله اجرای حکم است. بنابراین در صورت لزوم قضات دادگاه تجدید نظر هم می توانند براساس ماده مرقوم عمل نمایند. لیکن در مرحله اجرای حکم، دستور عدم خروج از کشور، به منظور دستگیری و جلب محکوم علیه و اجرای حکم، یک دستور اداری است که قابل اعتراض نمی باشد و ابلاغ آن هم ضرورت ندارد. (ن.م.ش ۱۳۸۷/۱۲/۱۶-۷/۸۶۹۰ ا.ح.ق.ق)

(آزاد - ۸۶)

تست: کدام یک از قرارهای زیر حین صدور قابل اعتراض است؟

- ۱) قرار وثیقه منجر به بازداشت متهم ۲) قرار کفالت منجر به بازداشت متهم
 - ۳) قرار ممنوع الخروج بودن متهم ۴) قرار التزام با وجه
- پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

*** نکته:** هیچ یک از قرارهای تأمین غیر از بازداشت موقت و قرار عدم خروج از کشور قابل اعتراض نیست.

قرار بازداشت موقت

- **تعریف:** قرار بازداشت موقت (که به آن توقیف احتیاطی نیز گفته می شود) تأمینی است که به موجب آن لازم می آید متهم در تمام یا قسمتی از دوران تحقیقات مقدماتی یا دادرسی زندانی شود.^۱
 - قرار بازداشت موقت مهمترین و شدیدترین نوع قرار تأمین کیفری است.
 - وجه تمایز قرار بازداشت موقت از سایر قرارهای تأمینی:
۱. قرار بازداشت موقت باید مستدل و موجه باشد: به این معنا که مرجع صدور قرار بازداشت موقت باید دلیل انتخاب بازداشت موقت را به عنوان قرار تأمین در متن قرار تأمین قید کند.
 - ماده ۳۷ ق.آ.د.ک: «کلیه قرارهای بازداشت موقت باید مشمول و موجه بوده و مستند قانونی و دلایل آن و حق اعتراض متهم در متن قرار ذکر شود.»
 ۲. برخلاف سایر قرارهای تأمین، قرار بازداشت موقت اصولاً با توافق دو مقام قضایی صادر می شود:
 - در صورتی که قرار بازداشت توسط بازپرس یا دادیار تحقیق صادر شده باشد، باید به تأیید دادستان برسد.

- مطابق بند ج ماده ۳ ق.ت.د.ع.ا در صورتی که بازپرس راساً قرار بازداشت موقت صادر کرده باشد، مکلف است ظرف ۲۴ ساعت پرونده را برای اظهار نظر نزد دادستان ارسال نماید.
- اگر قرار بازداشت موقت توسط قاضی دادگاه صادر شده باشد، باید به تأیید رئیس حوزه قضایی محل یا معاون وی برسد.
- مستنبت از تبصره ماده ۳۳ ق.آ.د.ک اگر رئیس حوزه قضایی یا معاون او قرار بازداشت موقت صادر کرده باشند، این قرار نیازمند تأیید مقام خاصی نیست.
- باتوجه به ملاک ماده ۳۳ ق.آ.د.ک قرار بازداشت صادره توسط دادگاه کیفری استان نیز باید به تأیید رئیس حوزه قضایی محل تشکیل دادگاه یا معاون وی برسد.

مرجع صادر کننده قرار بازداشت	مرجع تأیید کننده قرار بازداشت
دادیار تحقیق	دادستان
بازپرس	دادستان
دادرس دادگاه	رئیس حوزه قضایی محل تشکیل دادگاه
دادگاه کیفری استان	رئیس حوزه قضایی محل تشکیل دادگاه
رئیس حوزه قضایی	نیازمند تأیید هیچ مرجعی نیست.

۳. برخلاف سایر قرارهای تأمین، قرار بازداشت موقت قابل اعتراض است.

۴. برخلاف سایر قرارها، صدور قرار بازداشت موقت در حق الناس منوط به تقاضای شاکی است.

• ماده ۳۶ ق.آ.د.ک: «در حقوق الناس جواز بازداشت متهم منوط به تقاضای شاکی است.»

• در این خصوص باید به دو نکته توجه کرد:

اولاً: چنانچه شاکی خصوصی درخواستی در این زمینه نکرده باشند، حتی با وجود شرایط مقرر در قانون، مرجع تحقیق حق صدور چنین قراری را ندارد.

ثانیاً: صرف تقاضای شاکی خصوصی نمی تواند به صدور قرار بازداشت منجر شود، بلکه باید دلایل کافی برای این امر وجود داشته باشد.

(سراسری - ۸۱)

تست: بازداشت متهم به تقاضای شاکی:

- (۱) نیاز ندارد (۲) در تمام جرائم نیاز دارد.
 (۳) در حقوق الناس نیاز دارد. (۴) در جرائم مهم نیاز دارد.

*نکته: تفویض اختیار تأیید قرار بازداشت موقت از ناحیه رئیس حوزه قضایی یا معاون وی به قاضی دادگاه مجوز قانونی ندارد. (ن.م.ش ۷/۲۷۱۹-۴/۲۱/۱۳۸۰.ح.ق.ق)

• انواع قرار } قرار بازداشت موقت اختیاری

- الف. قرار بازداشت موقت اختیاری: موارد صدور قرار بازداشت موقت در ماده ۳۲ ق.آ.د.ک به صورت حصری احصاء شده‌اند.
- در موارد مذکور در ماده ۳۲ مقام قضایی اجباری به بازداشت متهم ندارد و مخیر به انتخاب هریک از قرارهای تأمین ۵ گانه است.
 - موارد اختیاری صدور قرار بازداشت موقت به شرح زیر است:
در موارد زیر هرگاه قرائن و امارات موجود دلالت بر توجه اتهام به متهم نماید، صدور قرار بازداشت موقت جایز است:
الف. جرائمی که مجازات قانونی آن اعدام، رجم، صلب و قطع عضو باشد.
ب. جرائم عمدی که حداقل مجازات قانونی آن سه سال حبس باشد.
ج. جرائم موضوع فصل اول کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی. (جرائم ضد امنیت داخلی و خارجی)
د. در مواردی که آزاد بودن متهم موجب از بین رفتن آثار و دلایل جرم شده یا باعث تبانی با متهمان دیگر یا شهود و مطلعین واقعه گردیده و سبب شود که شهود از ادای شهادت امتناع نمایند. همچنین هنگامی که بیم فرار یا مخفی شدن متهم باشد و به طریق دیگری نتوان از آن جلوگیری نمود.
ه. در قتل عمد با تقاضای اولیای دم برای اقامه بینه حداکثر به مدت شش روز.
 - ملاک اعمال بند ب حداقل مجازات پیش بینی شده در قانون برای عمل مرتکب است و چون قانون‌گذار در مقام تعیین جرائم مهمی بوده که صدور قرار بازداشت در آنها جایز است، این بند را باید ناظر به «سه سال حبس یا بیشتر» دانست. بنابراین اگر مجازات جرمی که یک تا ده سال حبس باشد (مانند ترویج سکه قلب) مشمول این بند نخواهد شد.
 - قانون‌گذار در بند «د» سه جهت برای صدور قرار بازداشت عنوان کرده است:
۱. آزاد بودن متهم موجب از بین رفتن آثار و دلایل جرم شود.
۲. آزاد بودن متهم باعث تبانی با متهمان دیگر یا شهود و مطلعین واقعه گردیده یا سبب شود که شهود از ادای شهادت امتناع نمایند.
۳. هنگامیکه بیم فرار یا مخفی شدن متهم باشد و به طریق دیگری نتوان از آن جلوگیری کرد.
 - جهت صدور قرار بازداشت موقت در خصوص بندهای الف، ب و ج لزوماً باید یکی از جهات مندرج در بند «۴» وجود داشته باشد. در غیر این صورت امکان صدور قرار بازداشت موقت وجود ندارد و در صورت صدور قرار بازداشت موقت به مجازات بازداشت غیرقانونی محکوم خواهد شد.
 - علاوه بر جرائم مذکور در ماده ۳۲ ق.آ.د.ک در هر جرم دیگری که یکی از جهات مذکور در بند «۴» وجود داشته باشد صدور قرار بازداشت موقت جایز است، به عبارت دیگر با تحقق یکی از موارد بند «۴» امکان صدور بازداشت موقت در تمام جرائم وجود دارد.

- قانون‌گذار رعایت جهات مندرج در بند «۴» را برای بند ۵ ضروری ندانسته است، با این حال برای صدور قرار بازداشت موقت در خصوص بند ۵ وجود ۴ شرط ضروری است:
 ۱. قتل عمد باشد.
 ۲. اولیای دم تقاضای بازداشت موقت متهم را کرده باشند.
 ۳. تقاضای بازداشت به منظور اقامه بینه باشد.
 ۴. مدت بازداشت از ۶ روز بیشتر نباشد.
- در جرائم منافی عفت اگر شاکی خصوصی وجود نداشته باشد، بازداشت متهم جایز نیست مگر اینکه آزاد بودن وی موجب فساد شود.
- تبصره ۱ ماده ۳۲ ق.آ.د.ک در این خصوص بیان می‌دارد: «در جرائم منافی عفت چنانچه جنبه شخصی نداشته باشد، در صورتی بازداشت متهم جایز است که آزاد بودن وی موجب افساد شود.»
- منظور از وجود جنبه شخصی، وجود شاکی خصوصی و مقصود قانون‌گذار آن دسته از جرائم منافی عفت است که در آن شخص معینی هم که از ارتکاب جرم متضرر گردیده، شکایت خود را برای تعقیب متهم ارائه داده است. مانند قربانی زنا یا به عنف.

تست: در کدام یک از موارد زیر صدور قرار بازداشت موقت اختیاری است؟

- ۱) جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آن سه سال حبس باشد.
 - ۲) در جرائمی که آزاد بودن متهم موجب از بین رفتن آثار و دلایل جرم شود.
 - ۳) جرائمی که مجازات قانونی آن اعدام یا حبس دائم باشد.
 - ۴) جرم ورشکستگی به تقلب.
- پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** مادام که پرونده قتل عمدی منتهی به صدور حکم برائت نشده باشد، مناسب‌ترین تأمین در مورد بزه قتل عمد قرار بازداشت موقت می‌باشد. (ن.م.ش ۷/۵۶۶۹-۷/۱۷/۱۳۸۲/۷.ح.ق.ق)

ب. قرار بازداشت موقت اجباری

- در موارد الزامی قرار بازداشت موقت مرجع رسیدگی کننده مکلف به صدور بازداشت موقت است و صدور قرار غیر از بازداشت موقت، تخلف انتظامی است.
- موارد صدور قرار بازداشت الزامی به شرح زیر است:
 - الف.** قتل عمد، آدم ربایی، اسیدپاشی و محاربه و افساد فی الارض.
 - ب.** در جرائمی که مجازات قانونی آن اعدام یا حبس دائم باشد.
 - ج.** جرائم سرقت، کلاهبرداری، اختلاس، ارتشاء، خیانت در امانت، جعل و استفاده از سند مجعول در صورتی که متهم حداقل یک فقره سابقه محکومیت قطعی یا دو فقره یا بیشتر سابقه محکومیت غیرقطعی به علت ارتکاب هریک از جرائم مذکور را داشته باشد.
 - د.** در مواردی که آزادی متهم موجب فساد باشد.

ه. در تمامی جرائمی که به موجب قوانینی خاص مقرر شده باشد.

تست: شخصی که با داشتن سابقه محکومیت قطعی به اتهام اهانت و نشر اکاذیب مجدداً مرتکب یک فقره جعل می‌گردد.

(آزاد-۸۴)

در مورد چنین متهمی چه قرار تأمینی می‌توان صادر نمود؟

۱) صدور بازداشت موقت الزامی است. ۲) قرار وثیقه

۳) قرار کفالت ۴) هر تأمینی که به نظر قاضی مناسب باشد.

پاسخ: گزینه «۴» صحیح است.

*نکته: ارتکاب جرم جعل یا هر یک از جرائم مذکور در بند «ج» زمانی موجب صدور قرار بازداشت موقت می‌شود که حداقل یک فقره سابقه محکومیت قطعی یا دو فقره یا بیشتر سابقه محکومیت غیر قطعی به علت هر یک از جرائم مذکور را داشته باشد.

• برای صدور قرار بازداشت موقت اجباری رعایت قیود ماده ۳۲ ق.آ.د.ک الزامی است. منظور از قیود ماده ۳۲ همان جهات سه‌گانه مندرج در بند «ج» ماده مذکور و وجود شاکی خصوصی در جرائم منافی عفت به غیر از مواردی که موجب افساد شود، می‌باشد.

همانند موارد صدور بازداشت موقت اختیاری زمانی می‌توان قرار بازداشت صادر کرد که قرائن و امارات موجود دلالت بر توجه اتهام به متهم نماید.

• بنابراین برای صدور قرار بازداشت موقت اجباری سه شرط هم‌زمان باید موجود باشد:

شرط اول: دلایل و قرائن کافی وجود داشته باشد.

شرط دوم: قیود ماده ۳۲ ق.آ.د.ک موجود باشد.

شرط سوم: جرم ارتكابی از موارد مندرج در بندهای ماده ۳۵ ق.آ.د.ک یا قوانین خاص باشد.

• جرائمی که در قوانین خاص در خصوص آنها قرار بازداشت موقت الزامی پیش‌بینی شده و بند ۵ ماده ۳۵ ق.آ.د.ک به آنها اشاره کرده است عبارتند از:

۱. ایراد جرح عمدی با چاقو

• مطابق بند «ج» ماده واحده قانون لغو مجازات شلاق مصوب ۱۳۴۳: «درباره کسانی که به اتهام ارتکاب جرح یا قتل به وسیله چاقو یا هر نوع اسلحه دیگر مورد تعقیب قرار گیرند، چنانچه دلایل و قرائن موجود دلالت بر توجه اتهام به آنان نماید، قرار بازداشت صادر خواهد شد و تا صدور حکم ادامه خواهد داشت».

۲. تصرف عدوانی

• بر اساس تبصره ۲ ماده ۶۹۰ ق.م.ا: «در صورتی که تعداد متهمان سه نفر یا بیشتر باشد و قرائن قوی بر ارتکاب جرم موجود باشد، قرار بازداشت صادر خواهد شد...»

۳. اختلاس زائد بر ۱۰۰ هزار ریال

- هرگاه میزان اختلاس زائد بر صد هزار ریال باشد، در صورت دلایل کافی، صدور قرار بازداشت موقت به مدت یک ماه الزامی است و این قرار در هیچ یک از مراحل رسیدگی قابل تبدیل نخواهد بود. (تبصره ۵ ماده ۵ ق.ت.م.ا.ا.)
- ۴. ارتشاء (دریافت رشوه) بیش از مبلغ دویست هزار ریال
- مطابق تبصره ۴ ماده ۳ قانون اخیرالذکر «هرگاه میزان رشوه بیش از مبلغ دویست هزار ریال باشد در صورت وجود دلایل کافی، صدور قرار بازداشت موقت به مدت یک ماه الزامی است و این قرار در هیچ یک از مراحل رسیدگی قابل تبدیل نخواهد بود.» (تبصره ۴ ماده ۳ ق.ت.م.ا.ا.)
- ۵. مطابق تبصره ۳ ماده ۱۸ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ بازپرس در صورت کشف داروی تقلبی مکلف است قرار بازداشت متهم را صادر نماید.
- ۶. طبق ماده ۴۳۵ ق.ت.ا.ا. اگر تاجر ورشکسته به مفاد ماده ۴۱۲ و ۴۱۴ عمل نکرده باشد، محکمه در حکم ورشکستگی قرار توقیف تاجر را خواهد داد.

تست: در کدام یک از موارد زیر با وجود ادله کافی به ارتکاب جرم، صدور قرار بازداشت موقت متهم الزامی است؟

(مشاوران - ۸۳)

۱) کلاهبرداری

۲) ایراد جرح عمدی با چاقو

۳) قدرت نمایی با چاقو

۴) سرقت

پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** لزوم صدور قرار بازداشت موقت در خصوص جرح با چاقو . . . نسخ نشده و به قوت خود باقی است لیکن باتوجه به اینکه ماده ۳۳ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ قانون موخر محسوب می شود، قرار بازداشت موقت صادره در اجرای ماده واحده قانون لغو مجازات شلاقی از مقررات آن پیروی می نماید و بایستی ماه به ماه در مورد آن تجدید نظر شود . . . » (ن.م.ش ۷/۱۰۵۳-۱۳۸۱/۳/۱۱. ا.ح.ق.ق.)

- قتل عمد در ماده ۳۲ ق.آ.د.ک از موارد اختیاری صدور بازداشت موقت دانسته شده اما در ماده ۳۵ همان قانون از موارد الزامی صدور بازداشت محسوب شده است. ظاهراً بین این دو ماده در خصوص موضوع قتل عمد تعارض وجود دارد. برای حل تعارض ظاهری این دو شاید بتوان گفت که، باتوجه به قید «با تقاضای اولیای دم برای اقامه بینه» در ماده ۳۲، اگر در هنگام طرح شکایت علیه متهم توسط اولیای دم، این افراد بینه‌ای جهت اثبات قتل نداشته باشند، موضوع مشمول ماده ۳۲ بوده و صدور قرار بازداشت موقت اختیاری است.
- اما اگر هنگام طرح شکایت، اولیای دم برای اثبات ادعای خود علیه متهم، بینه داشته باشند، موضوع مشمول ماده ۳۵ بوده و صدور قرار بازداشت موقت الزامی است.^۱
- علاوه بر تعارض مذکور تعارض دیگری نیز در ماده وجود دارد و آن مربوط به جرائمی است که مجازات آن اعدام باشد، که در بند الف ماده ۳۲ از موارد اختیاری و در بند «ب» ماده ۳۵ از موارد الزامی صدور قرار بازداشت دانسته شده است.

• ارتکاب هریک از جرائم مذکور در بند ج ماده ۳۵ ق.آ.د.ک برای جرائم دیگر سابقه محسوب می‌شود. مثلاً اگر شخص سابقه محکومیت قطعی به کلاهبرداری داشته باشد و مرتکب سرقت شود هرچند که قبلاً مرتکب سرقت نشده باشد، صدور قرار بازداشت موقت در خصوص وی الزامی است.

• مطابق ماده ۳۵ آ.د.و.ر در موارد ذیل قرار بازداشت صادر می‌گردد:

۱. خوف فرار متهم
۲. خوف تبانی یا امحاء آثار جرم
۳. موارد مهمه از قبیل: جرایم ضد انقلابی، مواد مخدر، کلاهبرداری، ارتشاء، قتل عمد و موارد مشابه.
۴. مواردی که آزادی متهم موجب مفسده است. از قبیل هتک حیثیت نظام و روحانیت.

تست: کارمند یکی از ادارات دولتی مبلغ ۲۵۰ هزار ریال از فردی رشوه اخذ نموده، در پرونده دلائل کافی بر توجه بر اتهام مذکور وجود دارد، در این صورت دادگاه مکلف است: (وکالت - ۷۸)

۱) قرار تودیع وجه‌الضمان صادر نماید.

۲) قرار وجه‌الکفاله با توجه به شخصیت متهم و اهمیت جرم صادر نماید.

۳) قرار بازداشت موقت به مدت یک ماه صادر نماید.

۴) قرار بازداشت موقت تا پایان دادرسی و اجرای حکم صادر نماید.

پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

***نکته:** اگر قرار بازداشت موقت براساس تبصره ۴ ماده ۳ ق.ت.م.ا.ا.ک صادر شود، وجود سابقه محکومیت برای صدور قرار بازداشت ضروری نیست و مرجع تحقیق در هر حال موظف است در صورتی که مبلغ ارتشاء زائد بر دوپست هزار ریال باشد، قرار بازداشت صادر نماید.

اعتراض به صدور قرار بازداشت

• قرار بازداشت موقت همانند قرار عدم خروج از کشور قابل اعتراض است و مرجع صادرکننده قرار مکلف است قابل اعتراض بودن قرار را به متهم تفهیم نماید.

• تبصره ماده ۱۴۷ ق.آ.د.ک: «در صورتی که قرار صادره قابل اعتراض باشد، صادرکننده قرار مکلف است قابل اعتراض بودن قرار را به متهم تفهیم و در پرونده قید نماید.»

• مرجع رسیدگی به اعتراض با توجه به مرجع صادر کننده قرار متفاوت است:

۱. صدور قرار بازداشت موقت از سوی دادسرا:

• پس از صدور قرار بازداشت موقت از سوی بازپرس یا دادیار تحقیق پرونده باید ظرف مدت ۲۴ ساعت جهت اظهارنظر دادستان نسبت به قرار صادره برای وی ارسال گردد.

اگر دادستان مخالفت خود را با قرار بازداشت اعلام کند، در این صورت بازپرس و دادیار تحقیق مکلف به تبعیت از نظر دادستان هستند و موظفند با صدور قرار تأمین دیگری متهم را آزاد کنند.

اما اگر دادستان با قرار صادره موافقت نماید، در این صورت قرار بازداشت موقت به متهم ابلاغ می‌شود. متهم ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ می‌تواند نسبت به قرار صادره در دادگاه صالح اعتراض نماید.

- منظور از دادگاه صالح حسب مورد دادگاه عمومی یا انقلاب محل است.
- دادگاه عمومی یا انقلاب باید در جلسه اداری خارج از نوبت بدون حضور دادستان به اعتراض متهم رسیدگی کند. اعتراض به قرار بازداشت مانع اجرای قرار نخواهد شد و در هر حال با صدور قرار بازداشت متهم به بازداشتگاه فرستاده خواهد شد.

۲. صدور قرار بازداشت موقت از سوی دادگاه

- در صورتی که قرار بازداشت موقت از طرف دادگاه صادر شده باشد، متهم می‌تواند ظرف ۱۰ روز نسبت به قرار صادره در دادگاه تجدیدنظر استان اعتراض نماید.
- دادگاه تجدیدنظر استان موظف است خارج از نوبت به اعتراض متهم رسیدگی نماید. در صورتی که اعتراض متهم را وارد تشخیص دهد، قرار بازداشت موقت را فسخ و پرونده را به منظور اخذ تأمین مناسب دیگر به دادگاه صادرکننده قرار اعاده می‌نماید.
- قرار بازداشت صادره از سوی دادسرا یا دادگاه ویژه روحانیت نیز قابل اعتراض است. در صورت اعتراض متهم در فرجه قانونی توسط دادستان کل ویژه روحانیت یا معاون قضایی وی خارج از نوبت بررسی می‌گردد و چنانچه اعتراض متهم را وارد تشخیص دهند قرار بازداشت موقت را نقض و پرونده به منظور اخذ تأمین مناسب دیگر به شعبه صادر کننده قرار اعاده می‌گردد. (بند الف ماده ۳۴ آ.د.و.ر.)

(وکالت - ۸۶)

تست: قرار بازداشت صادر شده از طرف دادگاه کیفری استان:

- ۱) قابل اعتراض در دادگاه تجدیدنظر استان است.
 - ۲) قابل اعتراض نیست.
 - ۳) قابل اعتراض در دیوان عالی کشور است.
 - ۴) قابل اعتراض در شعبه دیگر دادگاه کیفری استان است.
- پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

***نکته:** قرار بازداشت صادره از سوی دادگاه کیفری استان ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ قابل اعتراض در دیوان عالی کشور می‌باشد.

اعتراض به ادامه بازداشت

- پس از اینکه متهم به قرار بازداشت صادره اعتراض کرد و مرجع رسیدگی به اعتراض، قرار بازداشت را تأیید کرد؛ در این صورت اگر متهم پس از گذشت مدت زمانی که در قانون معین شده معتقد باشد، دلایلی که صدور قرار بازداشت او را ایجاب می‌نموده برطرف شده است می‌تواند از مرجع صادرکننده قرار بخواهد که به بازداشت او خاتمه دهد.
 - مطابق بند «ج» ماده ۳ ق.ت.د.ع.ا. «... هرگاه متهم موجبات بازداشت را مرتفع ببیند می‌تواند از بازپرس درخواست رفع بازداشت خود را بنماید که در این صورت بازپرس مکلف است ظرف دو روز از تاریخ تسلیم درخواست، نظر خود را جهت اتخاذ تصمیم نزد دادستان ارسال نماید.
- به هر حال متهم نمی‌تواند در هر ماه بیش از یک مرتبه از این حق استفاده کند . . .»
- رفع بازداشت از متهم و آزاد نمودن او به تصمیم دادستان بستگی دارد و بازپرس در این زمینه صرفاً نظر خود را اعلام می‌کند.

- متهم در هر ماه فقط یکبار می‌تواند از این حق خواستفاده کند. به عبارت دیگر متهم یک ماه پس از صدور قرار بازداشت می‌تواند درخواست رفع بازداشت خود را بنماید و یک ماه پس از هر درخواست مجدداً می‌تواند از این حق استفاده کند. بنابراین منظور قانون‌گذار، بازرسی دوره‌ای بازداشت متهم به تقاضای متهم در فواصل زمانی یک ماهه است و نه امکان درخواست او بلافاصله پس از قطعیت قرار یا طرح درخواست در هر ماه شمسی.^۱

تکلیف مرجع صادرکننده در خصوص بازبینی قرار

- مدت بازبینی قرار بازداشت موقت با توجه به مرجع صادر کننده قرار متفاوت است:

الف: قرار بازداشت از سوی دادسرا صادر شده باشد:

- هرگاه در جرائم موضوع صلاحیتی دادگاه کیفری استان تا چهار ماه و در سایر جرائم تا دو ماه به علت صدور قرار تأمین متهم در بازداشت به سر برد و پرونده اتهامی او منتهی به تصمیم نهایی در دادسرا نشده باشد، مرجع صادر کننده قرار مکلف به فک یا تخفیف قرار تأمین متهم می‌باشد.
- مگر آنکه جهات قانونی یا علل موجهی برای بقاء قرار تأمین صادر شده وجود داشته باشد که در این صورت با ذکر علل و جهات مزبور، قرار ابقاء می‌شود.
- متهم حق دارد از این تصمیم (ابقاء قرار) ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ به وی حسب مورد به دادگاه عمومی یا انقلاب محل شکایت نماید.
- فک قرار بازداشت متهم از طرف بازپرس با موافقت دادستان به عمل می‌آید و در صورت حدوث اختلاف بین دادستان و بازپرس حل اختلاف با دادگاه خواهد بود. (بند ط ماده ۳ ق.ت.د.ع.ا.)
- تکلیف مذکور در بند ط ماده ۳ تا زمانی وجود دارد که پرونده اتهامی منتهی به تصمیم نهایی در دادسرا نشده باشد. منظور از تصمیم نهایی صدور قرار موقوفی تعقیب یا منع تعقیب یا صدور کیفرخواست از سوی دادسرا است.
- منظور مقنن از فک قرار بازداشت موقت در بند «ط» ماده ۳ اصلاحی ۱۳۸۱ ق.ت.د.ع.ا، آزادی بلاقید متهم نیست بلکه منظور این است که با فک قرار بازداشت موقت متهم، نباید تأمینی از او گرفته شود که به بازداشت او منجر گردد. این امر (آزادی بلاقید متهم) از نظر دادگاه عالی انتظامی قضات در موارد مشابه تخلف محسوب شده است. (ن.م.ش ۷/۷۲۷۷-۱۳۸۳/۹/۳۰.ح.ق.ق)
- در موارد خاصی که به حکم قانون، مدتی کمتر از دو یا چهار ماه برای بازداشت موقت تعیین شده باشد مانند تبصره ۴ ماده ۳ ق.ت.م.ا. که مدت بازداشت یک ماه تعیین گردیده است، پس از انقضای این مدت خاص و کوتاه باید نسبت به بازنگری قرار اقدام شده و در صورت وجود علل موجه یا جهات قانونی، قرار ابقاء گردد و در غیر این صورت فک شده یا تخفیف یابد. در صورت ابقاء قرار یک ماه بعد باید مورد بازبینی قرار گیرد نه دو یا چهار ماه.^۲

تست: هرگاه در جرائم موضوع صلاحیت دادگاه عمومی یا انقلاب به علت صدور قرار تأمین متهم در بازداشت باشد،

مرجع صادر کننده قرار پس از چه مدت مکلف به فک یا تخفیف قرار تأمین می‌باشد؟ (آزاد - ۸۲)

۱) یک ماه ۲) دو ماه (۳) سه ماه (۴) چهار ماه

پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

۱- خالقی- ص ۲۲۷

۲- خالقی- جلد ۲- ص ۲۳۹

***نکته:** مرجع صادرکننده قرار مکلف به فک یا تخفیف قرار تأمین پس از دو یا چهار ماه می‌باشد و تفاوتی نمی‌کند که متهم در اثر صدور قرار بازداشت موقت، در بازداشت باشد یا سایر قرارها.

ب: قرار بازداشت از سوی دادگاه صادر شده باشد

• در خصوص پرونده‌هایی که تحقیقات مقدماتی آن مستقیماً از سوی دادگاه انجام می‌شود یا در مناطقی که دادسرا تشکیل نشده است (حوزه قضایی بخش) و دادگاه با صدور قرار بازداشت موقت متهم را بازداشت کرده است، قاضی مکلف است هر ماه قرار بازداشت را بازبینی کند.

• مطابق ماده ۳۷ ق.آ.د.ک «... قاضی مکلف است در کلیه موارد پس از مهلت یک ماه در صورت ضرورت با ذکر دلایل و مستندات، قرار بازداشت موقت را تجدید و در غیر این صورت با قرار تأمین مناسب متهم را آزاد نماید.»

• تضادی بین ماده ۳۵ و ۳۷ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ وجود ندارد و رعایت مقررات ماده ۳۷ در موارد صدور بازداشت موقت به استناد مواد ۳۲ و ۳۵ همان قانون الزامی است و قاضی صادرکننده قرار بازداشت موقت باید ماه به ماه در مورد آن تجدید کند. به این ترتیب که در صورت وجود شرایط ابقای قرار بازداشت موقت، آن را ابقاء و در هر بار که ابقاء می‌کند باید به موافقت رئیس حوزه قضایی برساند. این ابقانات آنقدر ماه به ماه ادامه می‌یابد که پرونده به صدور حکم منتهی می‌شود، هرچند که طولانی باشد. البته، این ابقانات در جرائمی که مجازات آنها حبس است، تا مدتی ادامه می‌یابد که از حداقل حبس جرم ارتكابی تجاوز نکند. (ن.م.ش ۷/۹۶۶-۱۹/۸۳/۲.ح.ق.ق)

تست: اگر رئیس حوزه قضایی، با ابقاء بازداشت متهم موافقت نکند . . .

(۱) حل اختلاف با دادگاه تجدیدنظر خواهد بود.

(۲) نظر رئیس حوزه قضایی متبع بوده و دادرس دادگاه باید قرار تأمین دیگری صادر نماید.

(۳) مطابق نظر قاضی پرونده عمل می‌شود.

(۴) حل اختلاف با دادگاه کیفری استان خواهد بود.

پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** الزام قاضی دادگاه یا مقامات دادسرا به تمدید قرار ناظر به پرونده‌هایی است که در جریان رسیدگی و تحقیقات مقدماتی است و پرونده‌هایی تحقیقات مقدماتی آنها پایان یافته و وقت رسیدگی تعیین شده است، مشمول این مقررات نمی‌شود.

مدت بازداشت موقت

• بازداشت متهم اصولاً تا صدور حکم بدوی ادامه خواهد یافت. مشروط براینکه مدت آن از حداقل مدت مجازات مقرر قانونی جرم ارتكابی تجاوز ننماید. (ماده ۳۵ ق.آ.د.ک)

• بند «ط» ماده ۳ ق.ت.د.ع.ا: «... به هر حال مدت بازداشت نباید از حداقل مجازات حبس مقرر در قانون برای آن جرم تجاوز نماید.»

طرح یک سؤال: در مواردی که مجازات قانونی جرم، جزای نقدی یا شلاق باشد، حداکثر مدتی که می‌توان متهم را تا قبل از صدور حکم قطعی در بازداشت نگاه‌داشت چه مقدار است؟

پاسخ: طبق بند ط ماده ۳ ق.ت.د.ع.ا در مورد جرائمی که مجازات قانونی آن حبس یا حبس توأم با مجازات‌های اخف نظیر جزای نقدی یا شلاق باشد، به هر حال مدت بازداشت ناشی از قرار تأمین نباید از حداقل مدت مجازات حبسی که در قانون برای آن جرم تعیین شده است، تجاوز کند. لکن در مواردی که نوع مجازات قانونی جرم، جزای نقدی یا شلاق باشد - که معمولاً رسیدگی به این قبیل جرائم در صلاحیت دادگاه‌های عمومی جزایی است نه دادگاه کیفری استان - حداکثر مدت بازداشت ناشی از قرار تأمین نباید از دو ماه تجاوز کند. (ن.م.ش ۷/۷۲۷۷-۱۳۸۳/۹/۳۰ ا.ح.ق.ق)

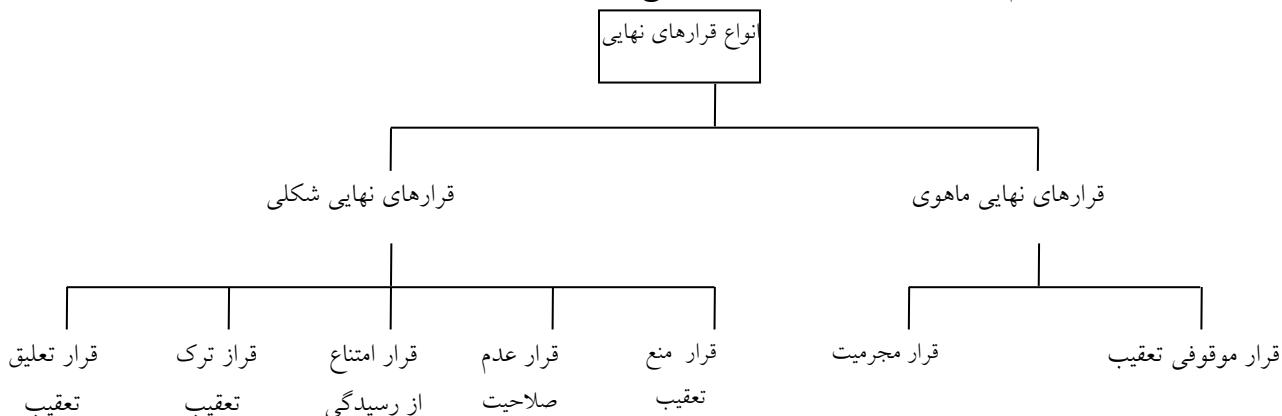
• منظور از ماده ۳۵ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ این نیست که پس از صدور حکم، قرار بازداشت باید فک شود، منظور این است که قرار بازداشت تا صدور حکم ادامه دارد و پس از صدور حکم اگر حکم صادر بر برائت متهم باشد، باید فوراً آزاد گردد (مگر اینکه به علت دیگری بازداشت باشد).

و اگر حکم بر محکومیت او صادر گردد و مدت محکومیت را قبلاً در بازداشت تحمل کرده باشد نیز باید آزاد گردد و نگاه‌داشتن او بیش از مدت محکومیت به استناد قرار بازداشت مجوز قانونی ندارد.

اما اگر حکم به محکومیت او به حبس طولانی صادر شود که هنوز آن مدت را تحمل نکرده است در زندان خواهد ماند، زیرا اگر بازداشت او قبل از محکومیت لازم بوده است، پس از محکومیت به طریق اولی جایز و بلکه لازم خواهد بود. (ن.م.ش ۷/۷۶۹۰-۱۳۸۰/۸/۲۹ ا.ح.ق.ق)

قرارهای نهایی

• **تعریف قرار نهایی:** قرار نهایی به قراری گفته می‌شود که پس از پایان تحقیقات مقدماتی از طرف مرجع تحقیق صادر می‌شود و با تأیید آن (در صورت لزوم) پرونده از دسترس قاضی تحقیق خارج می‌شود.

قرار منع تعقیب:

• قرار منع تعقیب در سه مورد صادر می‌شود:

۱. عمل ارتكابی متضمن جرمی نباشد: یعنی متهم عملی انجام داده که در زمان ارتكاب آن هیچ متن قانونی آن عمل را جرم نمی‌شناخت.

۲. اصولاً جرمی واقع نشده باشد: یعنی عملی که به متهم نسبت داده می‌شود، مطابق قوانین حاکم جرم است اما تحقیقات نشان می‌دهد که اساساً این جرم واقع نگردیده است.

مثال: «۱» به اتهام ارتکاب قتل «۲» تحت تعقیب قرار می‌گیرد، اما بعداً معلوم می‌شود که شخص «۲» در اثر حمله حیوانات وحشی به قتل رسیده است.

۳. دلایل کافی برای ارتکاب جرم وجود نداشته باشد: یعنی عمل جرم باشد، جرم هم ارتکاب یافته باشد، اما دلایل کافی برای محکوم کردن متهم وجود نداشته باشد.

• در صورتی که قرار منع توسط بازپرس صادر شود باید به نظر دادستان برسد. دادستان مکلف است ظرف ۵ روز از تاریخ وصول، پرونده را ملاحظه نموده و نظر خود را اعلام نماید:

• اگر دادستان با نظر بازپرس موافق باشد: پرونده بایگانی می‌شود و قرار منع به طرفین ابلاغ می‌شود. شاکی خصوصی می‌تواند ظرف مدت ده روز از تاریخ ابلاغ نسبت به قرار صادره اعتراض کند.

• اگر دادستان با نظر بازپرس مخالفت کند: رفع اختلاف با دادگاه عمومی و انقلاب محل خواهد بود. اگر قرار منع تعقیب توسط دادیار صادر شده باشد:

اولاً: باید به تأیید دادستان برسد.

ثانیاً: در صورت مخالفت دادستان با قرار صادره نظر دادستان متبع خواهد بود.

تست: چنانچه در مرحله دادسرا معلوم گردد که عمل ارتكابی فاقد خصیصه مجرمانه است باید چه نوع قراری صادر شود؟

۱) قرار منع تعقیب ۲) قرار تعلیق تعقیب ۳) قرار موقوفی تعقیب ۴) قرار ترک تعقیب (مشاوران - ۸۵)

پاسخ: گزینه «۱» صحیح است.

***نکته:** قرار منع تعقیب صرفاً در مرحله تحقیقات مقدماتی صادر می‌شود، بنابراین اگر دادگاه در مقام رسیدگی ماهوی به کیفرخواست با یکی از موارد سه‌گانه مذکور روبرو شود، مکلف به صدور براءت است نه قرار منع تعقیب.

قرار مجرمیت

• قرار مجرمیت با اجتماع شرایط زیر صادر می‌شود:

۱. عمل ارتكابی جرم باشد.

۲. اصولاً جرمی واقع شده باشد.

۳. دلایل کافی برای ارتكاب جرم وجود داشته باشد.

• قرار مجرمیت نیز همانند قرار منع باید به تأیید دادستان برسد. دادستان موظف است ظرف پنج روز نظر خود را در خصوص قرار صادره اعلام نماید.

• اگر دادستان موافق قرار صادره باشد ⇐ کیفرخواست صادر می‌کند و از طریق بازپرسی پرونده را به دادگاه صالح ارسال می‌نماید.

اگر دادستان مخالف قرار صادره باشد } قرار توسط بازپرس صادر شده باشد ⇐ رفع اختلاف با دادگاه
عمومی با انقلاب خواهد بود.
قرار توسط دادیار صادر شده باشد ⇐ نظر دادستان متبع خواهد بود.

تست: در صورت صدور قرار مجرمیت متهم توسط بازپرس، دادستان ظرف چه مدت باید اظهار نظر نماید؟

(آزاد - ۸۴)

۱) یک هفته (۲) سه روز (۳) پنج روز (۴) ده روز
☑ پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

*نکته: متهم حق اعتراض نسبت به قرار مجرمیت را ندارد.

قرار موقوفی تعقیب

- قرار موقوفی در موارد زیر صادر می‌شود:
 ۱. فوت متهم یا محکوم علیه در مجازاتهای شخصی
 ۲. گذشت شاکی یا مدعی خصوصی در جرائم قابل گذشت.
 ۳. عفو عمومی
 ۴. فسخ مجازات قانونی
 ۵. اعتبار امر مختوم
 ۶. مرور زمان در مجازاتهای بازدارند یا اقدامات تأمینی و تربیتی
 ۷. مصونیت سیاسی
 ۸. جنون متهم حین ارتکاب جرم
- قرار موقوفی تعقیب نیز باید به تأیید دادستان برسد:
- اگر دادستان موافق قرار باشد ← قرار موقوفی تعقیب به طرفین ابلاغ می‌شود و شاکی خصوصی ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ و دادگاه عمومی و انقلاب می‌تواند به قرار صادره اعتراض نماید.
- اگر دادستان مخالف باشد } قرار موقوفی از سوی بازپرس صادر شده باشد ← رفع اختلاف با دادگاه عمومی یا انقلاب خواهد بود.
- قرار موقوفی از سوی دادیار صادر شده باشد ← نظر دادستان متبع خواهد بود.

تست: در کدام یک از موارد زیر قاضی تحقیق (در مفهوم وسیع کلمه) اقدام به صدور قرار موقوفی تعقیب می‌نماید؟

۱) فوت متهم در مجازاتهای شخصی (۲) جرم نبودن عمل ارتكابی

۳) عدم کفایت ادله قانونی (۴) شناخته نشدن متهم

☑ پاسخ: گزینه «۱» صحیح است.

*نکته: غیر از دیوان عالی کشور سایر مراجع قضایی (دادسرا، دادگاه بدوی، دادگاه تجدیدنظر، دادگاه کیفری استان) حق صدور قرار موقوفی تعقیب را دارند.

قرار ترک تعقیب

- مطابق تبصره ۱ ماده ۱۷۷ ق.آ.د.ک در صورت درخواست مدعی مبنی بر ترک محاکمه، دادگاه قرار ترک تعقیب صادر خواهد کرد. این امر مانع از طرح شکایت مجدد نمی‌باشد.

- قرار ترک تعقیب صرفاً در جرائم قابل گذشت می‌تواند صادر شود. برای مثال «بزه کلاهبرداری» که واجد جنبه عمومی می‌باشد از شمول تبصره ۱ ماده ۱۷۷ ق.آ.د.ک خارج است. چنانچه شاکی در جرائم عمومی درخواست ترک تعقیب نماید، صدور قرار ترک تعقیب برخلاف صریح بند ب ماده ۱۷۷ ق.آ.د.ک ۱۳۷۸ است.
- قرار ترک تعقیب اعتبار امر مختومه ندارد و صدور آن مانع از طرح شکایت مجدد نمی‌باشد. البته، باید توجه کرد که با صدور قرار مذکور پرونده از لحاظ کیفری مختومه می‌شود و شکایت مجدد مذکور در تبصره ۱ ناظر به حقوق شاکی و خسارت و ضرر و زیان ناشی از جرم است.
- با اینکه قانون‌گذار تصریحی به قابل اعتراض بودن قرار ترک تعقیب ننموده است، اما اداره حقوقی قوه قضاییه در نظرات مشورتی متعددی قرار ترک تعقیب را قابل اعتراض دانسته است.
- «قرار ترک تعقیب بر اساس مقررات و قانون اصلاحی سال ۱۳۸۱ و آ.د.ک سال ۱۳۷۸ از ناحیه ذی نفع قابل اعتراض می‌باشد». (ن.م.ش ۷/۹۵۳۴-۱۱/۱۱/۸۲.ح.ق.ق)

تست: در صورت درخواست مدعی مبنی بر ترک محاکمه قرار . . . صادر خواهد شد.

- (۱) موقوفی تعقیب (۲) ترک تعقیب (۳) منع تعقیب (۴) تعلیق تعقیب
- پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** در صورت اجتماع شرایط مذکور در ماده ۱۷۷ ق.آ.د.ک صدور قرار ترک تعقیب در دادسرا نیز ممکن است.

قرار عدم صلاحیت

- قرار عدم صلاحیت در موارد زیر صادر می‌شود:
 ۱. دادگاه یا دادسرا حسب مورد صلاحیت ذاتی برای رسیدگی به جرم نداشته باشند. (فقدان صلاحیت ذاتی)
 ۲. دادگاه یا دادسرا حسب مورد صلاحیت محلی برای رسیدگی به جرم را نداشته باشند. (فقدان صلاحیت محلی)
- قرار عدم صلاحیت:

} از طرف دادسرا صادر شده باشد ← قابل اعتراض در دادگاه عمومی یا انقلاب محل است.	از طرف دادگاه صادر شده باشد ← قطعی و غیرقابل اعتراض است.
--	--

تست: کدام یک از قرارهای زیر قابل اعتراض نمی‌باشد؟

- (۱) قرار تأمین خواسته صادره از سوی دادسرا (۲) قرار عدم صلاحیت صادره از سوی دادگاه
- (۳) قرار رد ایراد رد دادرسی (۴) قرار تشدید تأمین
- پاسخ: گزینه «۲» صحیح است.

***نکته:** اگر قرار از سوی دادسرا صادر شده باشد متهم می‌تواند ظرف ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ نسبت به قرار عدم صلاحیت اعتراض نماید.

قرار امتناع از رسیدگی

- قرار امتناع از رسیدگی زمانی صادر می‌شود که قاضی شخصاً فاقد صلاحیت باشد.
- مطابق ماده ۱۴ ق.آ.د.ک «در صورتی که رسیدگی به موضوع از جمله مسائلی باشد که در محدوده اختیارات تفویضی به قاضی رسیدگی کننده نباشد، قرار امتناع از رسیدگی صادر و موضوع را جهت تعیین دادرسی یا ارجاع به شعبه دیگر به اطلاع رئیس حوزه قضایی می‌رساند.»

تست: در امور کیفری قرار امتناع از رسیدگی در کدام یک از موارد زیر صادر می‌شوند؟ (سراسری - ۸۲)

- (۱) وقتی که عمل انتسابی به متهم جرم نباشد.
 - (۲) وقتی که دادگاه صلاحیت رسیدگی به دعوی را ندارد.
 - (۳) چنانچه رسیدگی به موضوع از محدوده اختیارات تفویضی به قاضی خارج باشد.
 - (۴) وقتی که متهم پس از ارتکاب جرم و در اثنای دادرسی دچار جنون شود.
- پاسخ: گزینه «۳» صحیح است.

***نکته:** قرار امتناع از رسیدگی قطعی و غیرقابل اعتراض است.

تقدم و تاخر صدور بین انواع قرارها^۱

- صدور قرار منع تعقیب به لحاظ جرم نبودن عمل ارتكابی مقدم بر نوع دیگر آن است. زیرا نخست باید برای مقام قضایی روشن شود که عمل ارتكابی دارای خصیصه جزایی است و یا فاقد ویژگی های آن می باشد.
- اگر در پرونده ای جهات منع تعقیب به هر دو اعتبار وجود داشته باشد نباید در یک قرار هر دو جهت لحاظ گردد، زیرا آثار این دو قرار متفاوت است.
- صدور قرار موقوفی تعقیب مقدم بر سایر انواع قرارها است. اگر جهات موقوفی تعقیب وجود نداشته باشد صدور قرار منع تعقیب مطرح می شود.
- به طور کلی تقدم و تاخر قرارهای نهایی به ترتیب زیر است:
 - اول: قرار عدم صلاحیت
 - دوم: قرار موقوفی تعقیب
 - سوم: قرار منع به لحاظ جرم نبودن عمل ارتكابی
 - چهارم: قرار منع تعقیب به لحاظ فقد دلیل
 - پنجم: قرار مجرمیت